

Ljubljanski

VIVON

Leposloven in znanstven list.

Izdajatelj:

Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.

LETO IV.

V LJUBLJANI, 1. OKTOBRA 1884.

ŠTEV. 10.

P é s n i.

1.

An spet si pred menój,
Spet gledam obraz tvoj . . .
Ne hodi, oh, ne hodi,
Mir motit dušni moj!

Ne veš, da večni čas
Za té zgubljen sem jaz,
Ne veš, da ne bi smela
Hoditi k meni v vas?

Pa kadar na skrivaj
Potrkaš spet, tedaj:
Kakó, da naj ne odprem
Srcá ti na stežaj?!

2.

Tam doli sred bele vasi
Razcvítajo rože se trí;
Na vrtu nobenem ní lepših,
Milejših za moje oči.

Ko doli pa stopam skoz les,
Po poti iz grmov, z drevés
Kot zlóbnih, zlorádostnih škratov
Zasméh mi vrší do ušés:

„Káj hodiš, káj hodiš spet tód,
Káj vodi te k rožicam pot?
Saj tēbi ne cvēte nobena,
Nobena na svetu nikod.“

3.

Od bléde oblit mesečine
Na lazú mi javor stóji,
Sred nočne mrtvaške tíšine
Vejevje mu čudno šumí.

Vštric njega tam lípa je v cvetji,
Krasnejše je nima ta gaj;
O njenem presladkem objetji
On sladko pač sanja sedaj.

In listje šumeče se giblje
Po vejah skrivnóstno takó . . .
Ne mara, da v sanjah se ziblje
Ubogo samótno drevó!

Ne sanjaj o lípi cvetoči,
Moj javor, tvoj sēn je brez nad;
Na véke od ljube te loči
Preširok, predalek prepád.

Nenad.

Mrtva srca.

Povest.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

Osemnajsto poglavje.

(Dalje.)

Naz sem,“ odgovori grof Anton, pristopivši k oknu, „in pripeljal sem ti mladega soseda, svojega prijatelja, gospoda Lesovéja z Višave!“

„Lesovéj? Lesovéj!“ in kneginja se živo obrne k Bogomiru, ki je bil z grofom pristopil, „čakajte no, čakajte no, kje sem že čula to ime! Bog, pomagaj mi vender! Pot življenja mojega je že tako dolga, da so mi njeni pričetki zaviti v gosto meglo. Koliko sem jih srečala popotnikov na ti dolgi poti, prehiteli so me in pred mano dospeli v groba zavetje, a jaz sem pozabila njihovih imen! Lesovéj! To je krasno, da me obiščete, ki sem stara in vsi zemlji v breme, hi! hi!“

Bogomir ji poljubi roko.

„Lesovéj,“ prične kneginja zopet, „to ime sem že čula, ali sam sveti Odrešenik védi, kje?“

„Na Višavi je gospodar, mama!“ dostavi grof Anton.

„Na Višavi! Sedaj vem vse, hvalo Bogú, sedaj vem vse! Ali časih smo rekali tistemu kraju: na Nižavi! To je bilo tedaj, ljubi otročički moji, ko vas še na svetu ni bilo. Na Nižavi ste torej? Sveta pomagálka, česa človek učka! Tam je bilo časih jezerce, ki je zamrznilo v zimi, da smo se brez skrbi drsali po svetli višini. Kje so časi! Ali je še ta tolmún tam doli, sredi kostanjevega lésa? Ali je to vse še tako, kakor nekdanj?“

„Vse še tako, svetlost!“ odgovori Bogomir.

„Nekdanj v trdi zimi nas je povabil grof Lenart, oče tvoj, dragi mi Anton, semkaj v Sotesko. Prišlo nas je kakor prepelíc, če se vzpomaladi vračajo z juga. Hrupno življenje se je pričelo v gradu in nekaj tednov ni prenehalo. A ti, ljubi Anton moj, bil si tedaj še otrok in Vélíki Napoleon se je bil ravno vsilil na prestol francoski. Tu v So-

teski pa smo živeli radostno in na ledu nižavskega tolmúna smo imeli svoja zbirališča. Torej je to še vse tako, kakor nekdaj?"

„Vse, svetlost! Samó ljudje so pomrli!“

„Drugi rod je nastopil! Kaj je naravneje nego to? Rod človeški je kakor list na veji. Veja ostane, list pa odpade v jeseni!“

Gledala je nekaj časa pri oknu v globoko raván in premišljevala.

„Tisto zimo“, oglasila se je zopet, „zahajal je v našo družbo mlad človek, skoraj še otrok in v letih, ko se še ničesar ne vé o resnosti življenja. Sin je bil gospodarja na Nižavi; rudečih, cvetočih lic je bil, in v našo družbo je prišel, kakor list s pogórske trepetlike, če ga je sapa zanesla v gosposk, po francoski šegi ostrižen vrt! Gospod Gregor smo mu rekali in radi smo ga imeli, dasi nam ni bil vrstán po rodu. Ali sem Vam že pravila, kako sva se poslovila z gospodom Gregorjem tisto zimo?“

„Ne še!“ oglasita se grof in kontesa. Povej nam, mama!“

„Naj bo, naj bo, ker ravno govorimo o Nižavi! Ko smo se odpravljali zapustiti gostoljubni dvor grofa Lenarta, prišel je tudi gospod Gregor, da bi se poslovil pri nas. Srečala sva se na stopnicah. „Prišel sem, da se poslovim, kontesa,“ izpregovoril je mehko, in po vsem obrazu se mu je razlil rudeči žar. „Bog vas obvaruj srečnega, gospod Gregor!“ odgovorila sem ter mu podala roko. „Tu sem Vam, kontesa, ne-kaj prinesel!“ In še bolj ga je oblila rudečica. Pazno se je ozrl na vse strani. Nikogar ni bilo čuti. Nekje iz obleke je vzel v beli papir skrbno zavit rudeč cvet. Kje ga je dobil v zimi, ne vé. Ponudil mi ga je in vzdihnil: „Morda se bode te časih spominali mene!“ Vzela sem ga; obledel mu je bil obraz, da se mi je zeló, zeló smilil. Čudna bolest mi je prešinila dušo. „Ali se ne bode te poslovili pri družih?“ vprašala sem tesno. „Čemu tudi?“ odgovoril je lahno, „če mi Vi, kontesa, podaste še jedenkrat roko, potem je vse dobro!“ — „Z Bogom, gospod Gregor!“ Zopet se je pazno ozrl na vse strani in mi potem vroče poljubil roko, da se mi je po polnem zmedla mlada glavica. „Z Bogom, kontesa, čemu naj se poslavljam pri družih? Morda se bode te časih spominali mene!“ — Še sedaj ga vidim, kako je s solznimi očmi počasi odhajal po stopnicah navzdol. Spodaj pri izhodu se je obrnil še jedenkrat za mano; jaz pa sem v tistem hipu pritisnila rudeči cvet na ustna in pri srci mi je bilo tako bridko, da bi se bila najrajša zjokala. „Hvala, kontesa!“ dejal je še, potem pa mi je za vedno izginil iz pogleda. Moj Bog, bili smo še vsi otroci tedaj in gospod Gregor je imel morda komaj osemnajst let; ali nosil se je, kakor ste videli, resno in moško. Že tedaj je vedel, da ločijo naju visoke, neprestopne

stene. Prosil je samó, da bi se ga morda spominala časih. Pa sem ga hitro pozabila! Vidite gospod Lesovėj, to je bila prva ljubezen moja, hi! hi!“

Pristavila je še: „Bog vé, če še živi gospod Gregor? Ni mogoče skoraj! Nikdar nisem čula pozneje o njem. Morda ste ga poznali?“

„Po Vaših besedah, svetlost, sodim, da je bil to stari oče moj Gregor Lesovėj, ki je bil sin Huberta Lesovėja. Le-tá pa je v tistih časih gospodaril na Nižavi. Dolgo je tega, kar je umrl Gregor Lesovėj!“

„Vidite,“ odgovori kneginja živahno, „saj sem vedela, da sem že čula nekdanje Vaše imé Lesovėj, dá, Gregor Lesovėj! Torej je tudi mrtev? Se vé, se vé, od tedaj je sedaj več nego pol stoletja in v zemljo moramo vsi! Ali to vas dolgočasi, otročički, to vas dolgočasi! Umejete li peti, gospod Lesovėj?“

„Za silo.“

„To je krasno, to je krasno!“ razradosti se kneginja. „Pri nas v Ogerski poje ljudstvo svoje pesni, ki ti krčijo dušo, če jih čuješ v večernem mraku. Ali vaše ljudstvo tu okrog kaj pôje?“

„Pôje, svetlost!“

„Kako? ali nemški?“

„Slovenski.“

„Kaj je to?“

„Jezik, ki ga rod tu govori.“

„Moj Bog, ali to ljudstvo tudi govori jezik svoj!“

Kontesa, ki je od strani z veliko radostjo opazovala, kako je kneginja zgovorna z novim gostom, oglasila se je tedaj: „Gospod Lesovėj, tu imate še tesnejše stališče, kakor meni nasproti! Le dalje ga izprašuj, mama!“

„Bi Vas li utrudilo, če mi zapojete narodno pesen, tu pri vas v navadi? Močno sem radovedna!“

Pri tem mu je kneginja posegla po roki, da bi prošnjo svojo s tem še bolj podprla. Skoraj se je hotel braniti; prosil je tudi grof Anton in ko je konečno še kontesa obljubila, da ga hoče spremljevati na klavirji, ostajalo ni mu družega, nego udati se. Grofica je hitela h klavirju ter pričela prebirati ga, da so strune mogočno zapéle. Bogomir je pel s tresočim glasom, in nikakor ne pravilno. Zapel je o „Zagorskih zvonovih“, znano melodijo, ki je navzlic préprostosti svoji podobna žarku krvi, kipečemu iz umirajočega srca! Radovedno je poslušala kneginja. Ko je končal, dajala mu je pohvalo aristokratska družba in kneginja sama mu je gorko stiskala roko. Zopet so sedli k oknu tik kneginje.

„Čudno,“ izpregovorila je le-tá, „da se povsod po širi zemlji v ljudskih napevih izraža globoka žalost. Če jih poslušáš, zdi se ti, kakor bi čul peroti večne smrti, s katerimi veje neprestano nad človeškimi rodovi!“

„Kdo bode vedno o smrti govoril!“ oglašil se grof Anton. „Povej nam še kaj, kako je bilo nekdanj, mama!“

„Res, res, povej nam še kaj,“ dostavi grofica. „Saj imaš pri gospodu Lesovéji še nekaj dolga, ker je ravnokar ustregel želji tvoji!“

„Kaj vam hočem povedati?“ vpraša kneginja, „spomin moj je knjiga, v kateri je ljubi Bog vse prečrtal, vse izbrisal!“

„Povej nam kaj o vojvodini Karolini Amaliji!“ prosi kontesa.

„O Korneliji Amaliji!“ Takoj se je starki razjasnil obraz. „Ali vam še nisem pravila o Korneliji Amaliji?“

„Ne še, vsaj vsega nama še nisi povedala!“ oglasita se grof in njegova hči. Dasi sta že vse obilokrat čula, vendar nista hotela kneginji kaliti veselja, ki je s spomini na čase pretekle, kakor je pri starih ljudeh navada, rada si sladila pikro bodočnost sive starosti.

„Torej vam še nisem pravila o nji!“ začudi se kneginja. „Poslušajte torej, da boste vedeli, kako posvetni blesk in posvetna moč ne daje sreče, ki je dar vesoljnega Boga! Po milosti veličastnega, sedaj v Bogu počivajočega Friderika Avgusta sem bila poklicana na dvor k cesarski visokosti, vojvodinji Korneliji Amaliji, blagega spomina. Vzorno bitje je bila ta hči visocega vladarja; v prsih pa je nosila vroče srce, ki ji je pozneje rodilo toliko gorjá! S prečudno ljubeznijo sem se je oklenila; ali ona me je tudi ljubila, in v trenutkih, ko ni čulo drugo človeško uhó, osrečila me je z dovoljenjem, da sem jo smela tikati, kakor prijateljico. Moj Bog, kaj tacega smé se pripovedovati sedaj, ko so davno že vsi pomrli, ki so z mano gledali tiste dni!“

Nekaj časa je molčala. Potem pa je pozabila na družbo in sama v sebi je začela govoriti:

„Mrtvo je njegovo veličanstvo, Friderik Avgust; mrtva cesarica mati Leonora, in mrtva si tudi ti, Kornelija Amalija! Nad zvezdami kraljuješ sedaj, in se oziraš na revno zemljo, kjer si morala, dasi si se rodila med najvišjimi, pretočiti toliko solz, prenositi toliko srce morečih bolestij!“

Predramila se je zopet. „O čem sem vam že pravila, preljubi otročiči?“ vprašala je mehko.

„O vojvodinji Korneliji Amaliji!“ odgovori kontesa rahlo.

„Res je, o Korneliji Amaliji. Pa je bila tudi prečudne krasote. In da se je porodila v kmetski koči, poiskati bi jo bili morali ter posa-

diti na prestol kraljevi! Njegovo veličanstvo, Friderik Avgust je z železno pestjo tiste čase pokoril svoj dvor; preganjal je lahkoživnost, zapravljalivost, in ves dvor je moral v cerkev hoditi, kakor bratje v kapucinskem samostanu. Bog ga blagoslovi, Friderika Avgusta, pravičen in pobožen vzgled je bil podložnikom svojim! Če je bil jezen, tresli so se pred njim visokorojeni otroci njegovi: bil je pravičen, ali oster vladar! Tiste dni se je vpeljal pri dvoru sin visocega dostojanstvenika, knez Aleksander Teanski. Živel ni v redu, in s tolpo šumečih prijateljev je spravil obilokrat cesarske oblasti in gosposke v velike stiske, ker niso smele vsega prezreti. Na dvoru je bil priljubljen, ker se je vedel nositi kakor jagnje, in ker je redno dohajal k službi božji! Trdilo se je, da je najkrasnejši mož v vsi Evropi. Vsekako pa je bil človek predrznega, silno predrznega značaja, in ker se je pregrešil proti milosti božji, moral je potem vse dni življenja svojega piti grenki kelih gorjúpe pokore! Kmalu so sikali jeziki, da se knez Aleksander ni bal dvigniti pogleda še celó do njene visokosti, preblazene Kornelije Amalije!“

„V Hellbronnu je imela vojvodinja Kornelija Amalija svoje letovišče tisto polletje. Osamljen, pozabljen cesarski gradič je to, sredi mogočnega parka. Sama si je bila izprosila Hellbronn pri visokem očetu, ki ji ni mogel odreči nikake želje. Tam je torej bilo! Odpravila je bila nekega jutra drugo spremstvo, a mene je obdržala pri sebi. Z visoke sobane sva zrle na zeleno drevje v vrt. Na steno pri oknu je naslonila glavico s tistimi historičnimi zlatimi lasmi, ki jih še zdaj opazujete na podobah njenih. Zamišljeno je gledala na modro nebo, kjer so se okrog solnca zbirali rumeno obrobjeni oblaki.“

„Margerita,“ izpregovorila je zamolklo, „Margerita, danes bo prišel!“

„Kdo, visokost?“ vprašala sem začudena, in v hipu me je pretresla groza.

„Kdo? Knez Aleksander!“ vzdihnila je in kakor zora se ji je razširila kipeča krí po nebeškem obrazu.

„Visokost, knez Aleksander Teanski! In semkaj bo prišel in brez vednosti njegovega veličanstva?“

Ni mi takoj odgovorila.

„Ali meniš, da se nisem dolgo, dolgo bojevala, Margerita! Sedaj pa — ne morem več! Moj Bog, Margerita, kako sem nesrečna!“ Topila se je v solzah in bridko je jokala. Omečil bi se bil kamen; morala sem se zjokati nad njo, ki je v blesku svojem solze pretakala, kakor drugi smrtniki, ter neprestano vzdihovala, da je nesrečna kakor drugi smrtniki! Kakor otrok me je objela in na srci mojem je počivala njena prekrasna glava.“

„Danes mi je obljubil priti! Pri stranskih vratih ga bodeš pričakovala in po skrivnem hodu pripeljala semkaj! Grofica Tvrdivska pa bode zadrževala drugo družbo. Je-li, Margerita, da storiš to meni na ljubo! Saj bo samó danes in potem nikdar več!“

Kako bi se bila mogla protiviti ti prošnji? Zgodilo se je, kakor je želela. Po skrivnem hodu sem ga ji pripeljala. Stopivšega v to svetišče ga niti najmanjša stiska ni preobdala. S srečnim obrazom je pristopil k nji ter ji poljubil roko. Nji pa je deviška sramežljivost izvabila nežno rudečico na divno lice. In ko je dvignila trepalnico, vsul se je iz veličastnega očesa žar neskončne ljubezni proti njemu, ki je bil tedaj brez dvojbe najdrznejši človek stoletja svojega! Zastajala mi je kri pri srci, ker sem imela zavest, da ničesar dobrega nastati ne more. Sedli smo. O ljubezni nista govorila; kadar pa so se srečali pogledi, izlivalo se je srce v srce! Svoje kneginje še nikdar nisem videla v taki sreči, taki radosti! Hotela je, da bi se čutil čisto kakor v domači obitelji, in verujte mi, da ga je prisilila, v pravem pomenu besed prisilila, da je moral prižgati dehtečo cigaro! Dolgo se je branil in vse mogoče ugovore koval. Nič mu ni pomagalo, udati se je moral visoki njeni želji.“

„Pri nas se ne smé dolgočasiti knez Aleksander!“ dejala je živahno.

„Visokost,“ odgovoril je udano, „ali mi je Bog res tako nesrečno ustvaril lice, da ne kaže tiste sreče, ki jo uživam sedaj!“

„Margerita! Knez Aleksander ima slabost, da rač puši, in čemu bi tega ne storil pri nama! Sicer pa ima še marsikatero slabost, ki jo homo opustili odslé!“

Milostivo se je smijala. Poljubil ji je ročico in jo osrečil s pogledom, kakor ga je imel v oblasti svoji samó knez Aleksander, najlepši mož v vsi Evropi!

Hipoma je tedaj v sobano prihitela grofica Tvrdivska.

„Visokost! Njegovo veličanstvo!“ je vzkliknila. Prvi mah nismo vedeli, kaj bi počeli. Bila je to strela z jasnega neba. Knez je odhitel v sosednjo sobo, dasi ni imela izhoda. Pri tem mu je odpadla tleča cigara, in utegnula sem komaj toliko, da sem jo zakrila s široko obleko svojo. Že se je čul zunaj v sprednjih sobanah ostrí glas cesarskega očeta. Friderik Avgust je imel navado, da je obilokrat neoglašen prišel k svoji ljubljenci Korneliji Amaliji. Tudi tisti dan se je zgodilo tako. In kakor sem stara, dragi moj (tu se je obrnila kneginja Teanska k Bogomiru) in kakor so mi otemneli duha pogledi, stoji mi vendar še dan danes vzvišana osoba njegova pred duhom. Tiste dni še ni bil prestar in telo njegovo je bilo še gibčno in polno življenja. Na vi-

sokem čelu mu je kraljevalo pravo veličanstvo. Še celó tedaj, kadar je bil njega vzorni obraz miren, pretresal je strah dvornike.

Brzo je vstopil ter obstal pri vhodu. Globoko sem se priklonila. Ko sem dvignila obraz, stal je še vedno pri vhodu in v solnci se je izpreminjalo zlato na obleki njegovi. Tedaj v tistem trenutku sem prvič v svojem življenji opazila, da so se mu krog senec kazali že sivi lasje. Bil je to najgroznejši trenutek v življenji mojem in vse misli so tako rekoč okamnele v meni. Samó zavest me je naudajala, da ima njegovo veličanstvo že tudi sive lase. O drugem niti misliti nisem mogla! Vojvodinja je bila prihitela k njemu ter mu je poljubovala roko, s katero ji je potem pogladil lice.

„Kako je, ljuba moja?“ vprašal je milostivo. „Krasno imate tu na deželi!“

Pristopila sta bliže, k meni. Friderik Avgust se je pričel ozirati po sobani, po kotih, po stropu in končno je izpregovoril, odločno z nemilostivim glasom:

„Mon dieu! Palfy, zdi se mi, da! gotovo je, nikakor se ne motim, prepričan sem, da se je tu — odpustite mi izraz — pušil tobak!“

Te besede so veljale meni, ker sem rojena v stari obitelji Palfyjevi, kar morda niste vedeli. Tedaj je vojvodinja Kornelija Amalija bledejša postala nego uniforma njega veličanstva. Plaho svoje oko obrnila je proti meni, ki ji pomagati nisem mogla.

Globoko sem se priklonila: „Ni mogoče, veličanstvo!“ Že sem čutila, kako me je pričelo greti pri nogah. Ali za življenje svoje bi se ne bila pregenila tedaj!

„Ni mogoče, grofica!?“ In njegovemu veličanstvu je postal glas trd kakor jeklo; na čelu pa se mu je nabralo temnih oblakov, in vedela sem, da se bode náme razlila nevihta.

„Vi gorite, kontesa, za božjo voljo!“ vzkliknil je Friderik Avgust prestrašen. Počasi me je zapuščala zavest. Tudi je v tistem hipu prekoračil knez Aleksander prag sosedne sobe; bil je bled kakor mrlič.

„A,“ začudil se je vladar togotno, „Vi ste tu, Teano! Kako interesantno!“

Čula sem še, da je oni mrzlo odgovoril:

„Da, veličanstvo! Cesarska visokost mi je milostivo dovolila, da sem imel trenutek, samó za trenutek, obiskati svojo nevesto, konteso Margerito!“

„Skrb mi bode, na cesarski moji besedi! skrb mi bode, da se kmalu poročita!“ To nepopisno ironično izgovorjene besede njegovega veličanstva sem še čula, a potem je zavihral plamen krog mene ter mi ugasnil zavest.

Ko sem ozdravela, zgodilo se je, kar se je moralo zgoditi. Postala sem kneginja Teanska. Knez Aleksander mi je bil blag soprog; bil je pravi steber življenju mojemu. Niti vzdihovati ga nisem čula nikdar. Ko pa je ležal na smrtni postelji, dejal je skesano: „Margerita! Vsega dolga ti še nisem poplačal! In to, jedino to mi greni smrtno uro!“ Ali pomislite, da sem bila od tistega groznega trenutka hroma, in da se potem nikdar več na svoje noge opreti nisem mogla. Tega je sedaj več nego petdeset let, kar me kakor onemoglega prenašajo z mesta na mesto! In vendar je vse življenje svoje posvetil meni in kakor rečem, niti vzdihovati ga nisem čula nikdar! Kornelija Amalija, poklicana na kraljevi prestol, umrla je še mlada, mlada in nesrečna! Meni pa je dano še vedno živeti in gledati v zorno raván leto za letom! Da! da! Kornelija Amalija pa je umrla mlada in nesrečna! Vidite, ljubi moji, življenje je povsod jedno in tisto: kelih grenke pijače, ki jo nam osladi samó notranja zadovoljnost. Ali ta je dar božji!“ —

„To so vzorni ljudje, v resnici vzorni!“ dejal si je Bogomir, ko je tisti dan počasi jezdaril po zelenem logu proti Višavi.

Devetnajsto poglavje.

In mein gar zu dunkles Leben
Strahlte einst ein süßes Bild;
Nun das süße Bild erblichen
Bin ich gänzlich nachtumbüllt.

H. Heine.

Tisto leto se je oglasila zgodnja zima in sneg je pokrival krajino v dobi, ko je druga leta še rumeno listje padalo z vej in zlatilo zemljo pod njimi. Dasi je bila jesen kratka, vendar je gospodu Ernestu Malcu donesla obilo dozorelega sadú. Brezvspešno se ni trudil med vročim polletjem. Kakor bi jo bil vihar raznesel po deželi, tako jaderno se je razširila vest, da je sam knez in škof Janez Evangelist obiskal Nižavo ter njenemu lastniku javno izročil najboljše versko izpričevalo. Pobožna srca so se topila v veselji o spokorjenem tem grešniku! Ko je pričetkom jeseni stopil pred občinstvo z velikanskim podjetjem, bile so mu vse bogoljubne duše udane. Do tedaj je sekal Malčevemu blagostanju rudnik, o katerem se je v prejšnjih poglavjih že govorilo, globoke rane, in polagoma je bil pogoltnil starih trdnjakov obilo vréč, ki so ležale nekda v Vida Lesovéja železnih zabojih. Ravno isti rudnik pa je postal Ernestu Malcu kar čez noč vir nevsahljivega dohodka. Mož je porabil čase, v katerih je živel. Se vé, da je moral tajiti pri tem svoj značaj ter umoriti v sebi vsako stalno prepričanje. A kaj če to v časih, v katerih sta spekulacija in sleparstvo, če sta se vedeli zaviti v tančico hinavstva, bili prava in jedina zapovednika nevedne in zaslepljene tolpe!

Z denarji, ki mu jih je naštel stari Sodar, „olepšal“ je Ernest Malec jamo in nekega jutra zadeli so na posebno bogato žilo, katera je do sedaj nesrečnemu rudniku obetala najlepšo bodočnost. Takoj se je razneslo med narod, da tiči v Ernesta Malca rudniku neskončno bogastvo, in da ga je treba samó izgrebsti! Tudi se je dostavljalo, da Malec sam ničesar opraviti ne bode mogel, ker nima zadostne zaklade, in da bi pač bilo najbolje, če bi večja družba stvar vzela v roke. Vsi pa so bili jedini v tem, da korist dežele zahteva, da se ima kaj storiti! Videlo se je torej vsakemu naravno, ko je pričetkom jeseni gospod Ernest Malec v družbi beležnika Sodarja osnoval delniško društvo, ki je prevzelo nalogo, z rudnikom po vseh pravilih in predpisih rudoslovja pametno in vspešno gospodariti ter iz njega izkopati, kar bi se izkopati dalo! Zavladalo je splošno navdušenje in ko so umetno okrašene delnice zagledale beli dan, trgalo se je občinstvo zánje. Ko pa se je celó zvedelo, da je sam knez Janez Evangelist vpisal se v kolo delničarjev, ni se mogla ustaviti več reka razljučenega dobičkolovstva: kar se je v trudu dolzih let prihranilo, zapustiti je moralo skrite predale in se izpremeniti v lepo obrobljeno delnico novega društva, ki se je potem v skrivni prédal z večjim veseljem spravila, nego poprej v trudu dolzih let težko prisluženi denar! Delničarji so se množili kakor gobe po dežji; tako zeló so se množili, da je moral še celó Ernest Malec lepo število delnic prodati, ki si jih je bil pridržal v imeni poplačbe kupne cene, katero mu je dolževalo novo delniško društvo za prevzeti rudnik. In še hvalo so mu peli, ker je bil tako nesebičen, da je imel rajši denar, nego pa delnice, ki so mnogo več donašati morale od gotovine!

Staro bogastvo se je povrnilo na Nižavo in veljava starega rodú ni bila nikdar tako mogočna, kakor tiste dni, ko so delnice novega društva trosile se po deželi ter polnile Ernestu Malcu prazno blagajnico. Vse se je posrečilo, in da bi se iz nova pridobljena sreča za trdno ohranila obitelji, sklenila se je zakonska zveza z imovito obiteljo Sodarjevo, da se je tako veliko imetje spojilo z drugim velikim imetjem, kar je mnogobrojnim delničarjem dajalo še več upa, še več poguma! Podjetje, podprto po obiteljih, kakor sta bili Sodarjeva in Malčeva, nikakor ni moglo splavati po vodi. To je moral uvideti vsak človek, in za tega delj so morali takoj utihniti nekateri bojazljivci, ki so opominali občinstvo k pozornosti in treznemu preudarku

Stari Sodar je sedaj, ko je prijatelj Malec imel lepo žetev, zahteval plačilo svoje. Jesenskega jutra se je oglasil na Nižavi, črno oblečen; na glavi pa mu je tičal visok star klobuk, o katerem se nikakor ni dalo določiti več, kdaj je bil v modi. Pripeljal se je na vozu, v katerega

je bil upregel počasna in težka konja, ki sta navadno vinske vozove vlačila po rakovškem klanci. S sábo je pripeljal stari poštenjak velik šop dišečega cvetja ter se s tiho zadovoljnim tolstim obrazom izvalil z neokornega voza, da je le-tá na vseh mestih zastokal in zaječal. Sopi-haje in vzdihaje je vstopil pri Malčevih in poprosil očeta za hčer Meto. Ni se mu odbila prošnja, in ko so bledega dekleta povprašali, bila je z vsem zadovoljna.

Stari ženin pa je v sreči svoji Ernestu Malcu, ki ga je od tedaj prišteval k svoji obitelji, razodel še drugo veselo novico.

„Če sem oženjen,“ dejal je s sladkim glasom, „kaj čem s sinom v hiši? Ali ni res taka?“

„Naj se tudi oženi!“ odgovori Malec.

„Vidiš, tako se bo zgodilo! Izbral sem mu nevesto, in ker je bil zmerom ubogljiv otrok, poslušal je očetove besede, ne da bi bil ob jednem prešteval izbrani nevesti sive lasé na glavi! Dober otrok je Nande moj!“

„In katero si mu izbral?“ vpraša Malec zaspano. Stvar ga je silno malo zanimala.

„Katero? No, Murnovko! Ta ima denar in vzela ga je rada!“

Ko Malec ničesar ni odgovoril, dostavi Lavrencij, da bi pač najbolje bilo, če bi se oboje ženitovanje napravilo še pred adventom, in če bi se oboje ženitovanje slavilo skupno — na Nižavi.

„To bi bilo tudi najceneje, ker tako ženitovanje, ljubi moj, je preklicano draga šala! To vem predobro! Ko sem se pred štiridesetimi leti oženil s prvo svojo ženo, stalo me je denarja, da sem bil ves trd! Ali tedaj, dragi moj, dobivali smo živež skoraj zastonj! —

Ernest Malec je bil zadovoljen in ko so blede nevesto povprašali, bila je isto tako zadovoljna.

* * *

Že v dan pred dvojno poroko se je zbralo na Nižavi nekaj gostov. Domači sin Viktor je bil tiste čase zopet stopil v vojno službo, iz katere ga je bila prej nekdanj pognala preobilnost nadležnih dolgóv. Ne-pričakovana sreča nižavske obitelji ga je plusknila k višku; plačal je dolgóve in zopet stopil med častnike ulanskega polka.

Ta je tedaj že dan pred poroko dospél na Nižavo. S sábo pa je pritiral dva tovariša, plemenitnika, ki sta ž njim že poprej v garniziji popijala in z novopečenim častnikom uganjala vsakovrstne šale, ki jih le-tá v radosti svoji, da ima aristokratske prijatelje, niti opazil ni. Bila sta to baron Krušič in grof Welser.

Nadčastnik baron Krušič je nosil na velikanskem telesu drobno in s telesom v nikaki primeri stoječo glavico. Njegov obraz je bil navaden, tako rekoč vsakdanj, in da si ni česal redkih las v velik rep krog ušes, kazal bi ne bil niti najmanjšega plemenitaškega znaka na sebi! Pod nosom so mu visele velikanske brke, podobne ledeni sveči. Te brke so dajale drobnemu obrazu nekaj smešnega, da bi se bil človek najrajši glasno zasmijal, če je moral gledati baronov otroški obrazek, in velikanske brke, ki so zakrivale lep kos tega obrazka. Ali naš baron si je bil v svesti, da so brke največji kras, s katerim ga je oblagodarila природа. Za tega delj jih je neprestano sukaj z drobnimi prsti, in posebno tedaj, če je bil v družbi, v kateri so se nahajale ženske. Imel je tudi svojstvo, da se je mnogo in glasno smijal in da je skoraj po vsaki drugi besedi vpletal med govorico vprašanje: ‚bin ich nicht ein verfluchter Kerl, was?‘ To je vse, kar vemo povedati o baronu.

V nasprotju z baronom pa je bil grof Welser tenak častniček, nizke postave in bledega obraza, ki niti brk imel ni! Glavno svojstvo mu je bilo, da je rad pil šampanjca. Govoril je zaspano, in ne mnogo. Toli-kanj bolj pa je klel! In če se je pričelo besedičiti o kaki opólzli stvári, tedaj se je grof Welser hipno oživil in na blaziranem obrazu se mu je napela vsaka žila. Če je bil pijan, bil je nevaren človek, ker je pri najmanjši priliki takoj rad potegnil orožje.

Četrti v družbi je bil neki vitez Lanski, ki se je še le v Lukovci pridružil vojakom ter se jih tiščal potem toliko časa, dokler niso prišli na Nižavo. Vitez Lanski je preživel svoje dni v Lukovci, o čem pa je živel, to je vedel sam Bog nebeški. Kjer je hrumela vesela družbica, tja se je znal pritihotapiti, da je pil in jedel drugim na troške. Kjer se je dolgočasila lepa zakonska ženica, sukaj je naš vitez gotovo dolge svoje ude krog nje. Delal ni nič, imovit ni bil, ali vender je živel v veselji in hrupu! Svoj čas je bil častnik, ali moral je iz službe zavoljo dejanja, ne posebno častnega, o katerem pa pozneje ni rad govoril. Pač pa je poznal skoraj vse častnike v cesarski vojski.

Ta četvorica se je oglasila torej v dan pred dvojno poroko na Nižavi. Orožje je žvenketalo in ostroge so brenčale po hodniku, kakor v kaki vojášnici! Napravljali so krika in hrupa, da ga ponižni dvorec poprej morda še nikdar toliko ni čul! Posebno Viktor, ki je sam sebi v novi uniformi neizmerno bil po volji, kričal je kakor besen, ker je živel v veri, da se pravega vojaka vojaški značaj razodeva v glasni in kričeči govorici.

Popoldné okoli treh so se umeknili iz druge družbe in napravili svoje taborišče v stranski, oddaljeni sobi. Dasi že silno pijani, pričeli

so v ti sobi piti iz nova. Prazne steklenice so metali v steno, skozi okno (da je razbito steklo žvenketalo, kar jim je posebno dobro delo!) ali pa po tleh, kamor se je komu zljubilo! Bil je še vèlik dan, vender navzlic temu so jim gorele sveče! Da bi dejanski pokazali, kako nepotrebno orodje so stoli in mize, polegli so po tleh, po pódnicah in ležali krog polnih steklenic, kakor nekđaj Rimljani krog svojih skled. Uganjali so raznovrstne neslanosti, ki jih pameten in trezen človek ne uganja! Ali ti so živeli v zavesti, da se nebeško kratkočasijo, in da se nosijo kakor bogovi, ko so srébali nektar na olimpskih vrhovih!

Konečno pa je moralo tudi to brezmejno pijančevanje zaradi jednakočnosti biti dolgočasno! Prvi se je pričel dolgočasiti baron Krušič.

„Veste kaj,“ izpregovoril je, „to-le pijančevanje je sicer pametno!“ Tu je odrinil viteza Lanskega dolge noge, ki mu jih je bil le-tá lehkodušno položil na trebuh. „Ti si dolgočasna zverina, Lanski!“

„Silno dolgočasna!“ dostavil je Welser zaspano, „in prsti me srbé, da bi te s palašem vsekal krog pijanih ušes!“

Lanski je potrpežljivo molčal in junaško pil.

„Če se dobro premisli,“ oglasil se je zopet baron, „stvar je vedno jedna in tista!“

„Jedna in tista,“ mrmrá Lanski, „in šampanjca je tudi že preveč!“

„Mólči no!“ zavrne ga Welser, „šampanjca nima človek nikdar preveč! Vsaj pošten človek ne! Ti Lanski, ti pa si preklicana sirota!“

Takoj je vitez obmolknil, ker se je bal, da bi ga sicer ne izpehali iz družbe.

„Nečesa vender nimamo, nečesa nimamo!“ tarnja Krušič. „Potrebne s olí nimamo!“

„Česa nimamo?“ vpraša Lanski ponižno.

„Vraga, ali ne čuješ? potrebne s olí nimamo!“ kričí Welser nánj ter dostavi trudno: „Vse na tem človeku me jezí!“

„Res je, solí ni!“ nadaljuje Krušič. „Nekaj šale mora imeti vsak človek. Ali naj ves čas tega Lanskega uživam? Tako bedast vender še nisem!“

Lanski je molčal in pil.

„Izmisli se kaj, Krušič!“ prosi Viktor. „Nesrečen bi bil, če bi se pri meni dolgočasili tako izborni prijatelji!“

„Jaz bi že nekaj vedel!“ odgovori baron in vrže prazno steklenico tako ročno proti stropu, da je nazaj padši priletela Lanskemu na dolge noge.

„Govôri! govôri!“ sili Malec.

(Dalje prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

21. Peter in Pavel.

(Dalje.)

Zdaj pa čujmo zanimljivo pripovedko, ki se brž ko ne ni porodila v slovenski glavi. Ž njo so se kratkočasili najrajši nemški graščáci. Gospôda je pa niso le z veseljem pravili in poslušali, ampak so tudi verjeli, da je resnična. Za nas je znamenita zlasti za to, ker je odločila in pospešila usodo našemu znanцу, mogočnemu grofu Erger-Bergerju.

V Stari Vasi je živel naš rojak Peter Kresè. Kmetijo je imel majhno, ali jako dobro. Da je tako rad delal kakor pil, bil bi prihranil brez velike težave sebe in rodovino svojo. Nadloge si je torej zakrivil sam. Vinograd mu je dajal do petnajst veder vina. Pred pustom mu ga je vselej zmanjkalo; prihranil ga je samó jedno ali dve banjki za Kurentov god. Potem je nastopil dolgi, dolgi post, ki je trajal do jeseni, to je, do trgatve. Kdaj pa kdaj se je pripetilo, da ga je poklical kak bogatejši znanec v hram, ali take prilike so bile redke, tudi moramo Petra pohvaliti, da ni visel rad za brado. Pri svoji majoliki je vriskal in prepeval, pri tuji mu se skoraj ni ljubilo niti govoriti. V tožni čas neskončnega svojega vinskega posta je sedal pred leseno kočico na tvalo pa se oziral proti visokemu gradu, ki je stal na prijaznem griči pod Gorjanci, in govoril vzdihujoč: Oh, zakaj nisem jaz graščák? Znal bi si streči, bogme, bolj pametno, nego ti ničevi grofički in barončki. Tri bokale bi ga moralo priti vsak dan na mizo. Računimo! Dopoludné jeden, o poludné jeden, popoludné zopet jeden. Šentaj, trije so premalo, dva treba privreči. Zvečer je človek najbolj žejen, pa ga srka tudi najbolj brez skrbi. Če priplezajo v glavo tudi vse štiri žabe, kaj za to? Spi se ž njim še trdeje in slaje. Oh, preljubi Bog, prestvari me vsaj za jeden dan v „vašo gnado“ pa boš videl, da si bom napravil že na tem svetu taka nebesa, da te lepših in boljših ne bom nikoli prosil. — Tako je Peter hrepenel in molil pred svojo hišo skoraj vsak dan, sósebnó zvečer, ko mu je šla rodovina spat. Kadar se je v sladke želje svoje prav živo zamaknil, pogovarjal se je sam s sábo tako glasno, da ga je vsak človek lahko razumel. Grof, zemeljski njegov vladar, šel je nekoč pozno z lova

domóv. Gredé mimo Kresétove kočé čuje Petrov pomenek in se ustavi za oglom. Kmalu zvé, kaj mu podložnika tiščí in zamika. Grof, burkast mož, nasmeje se in velí: Naj ti se volja izpolni! Peter ni vedel nič, da ga je kdo poslušal. Drugi dan ukaže graščák županu, naj dá Kresetu vina, kolikor ga bo piti hotel; kadar bo omagal, naj mu pride povedat. Svoji gospé, služabnikom svojim in služabnicam razloží na tanko, kaj je zamislil in odkaže vsakemu, kaj mu je storiti. Hišni je dejal: Ti boš jutri grajska gospá in grofíca, nekoliko ur tudi soproga, skrbi za svojega moža, da ne bo stradal. Župan poročí že o mraku, da leží Peter na trati za grajskim vrtom, pijan, kakor bi bil ubit. Gospod namigne slugam. Oni gredó po gospodovo obleko, slečejo Petra, denejo nánj lepo gosposko opravo ter ga odnesó v grajsko spalnico, kjer ga položé v pernato posteljo, na kateri so počivali že škofje, knezi in ministri. Drugo jutro se odpelje grof za rana z gospó v mesto. Peter se prebudi jako kasno, še le okoli desete ure. Zapazivši na sebi gosposko obleko, pod sábo krasno, mehko posteljo in okoli sebe poslikane stene in drago opravo vsake vrste, bil je uverjen, da še spí in da mu se o ti sreči samó sanja. Mel si je oči pa se oziral, otipaval sebe in okolico, strmél, slednjič pa se široko zasmijal: Ehe, zdaj ni moči več dvojiti, Bog mi je ponižno mojo prošnjo uslišal. Kaj prav za prav sem, še ne vem, ali vsa znamenja spričujejo, da menj nego gospod ne morem biti. V bližnji izbi služabnik začuti, da se je Kresé predramil. Stopivši k njemu ga vpraša: Milostívi grof, ali vas smem preobleči? Peter odgovorí prijazno in veselo: Praviš, da sem grof. No, naj pa bom, nisem bedak, da bi se jezil na tako čast. Če oblačíjo druge grofe služabniki, preobleci slobodno tudi mene, menj od drugih nečem biti. Ves po grofovsko in po najnovejši šegi opravljen odide iz spalnice v obednico, odpre okno in velí: Jaz bi bil, bogme, mož, da ne bi pogledal vsakega, ko bi bilo vse to, kar vidim, moje. Sluga mu se prikloni: Milostívi grof, vaše je vse, ta beli grad tukaj in vsa ravnina od gore do gore in ob reki od jeza do jeza z vsemi vasmí, hišami in poslopji. Kresé se zadovoljno namuzne: Kdor ima toliko svetá, ima gotovo tudi kaj vina, á? Prinesi mi ga précej polno majoliko in ob jednem kaj preka-jenega, gnjat ali kračo! Služabnik mu postreže poleg zapovedí. Peter ga vpraša: Prijatelj! Kdo pa gospodinji danes pri nas, da si mi prinesel jed in pijačo ti? Po navadi je to ženski posel. Mladič odgovorí: Gospodinja so se ve da, milostíva grofíca, vaša gospá. Zdaj se še oblačíjo pa bodo skoraj tukaj. Kresé se silno začudi, ves zmešan zajeclja: E, se ve da, kdo drug bo gospodinžil nego gospá. Ali bratec, ne zameri, da te še nekaj vprašam. Sinoči sva z županom malo preveč martinovala, pa je

od preobile staríne glava moja tako pozabljiva, da ničesa ne vé. Kaka pa je prav za prav grofíca in kako ji je ime? Sluga velí: Gospá so visoki, čedni, očitni, da je malo takih. Krstno ime pa jim je, kakor se spodobi, prav gosposko, grajsko: zovó se Sidonija. Peter pogleda debelo: Kaj praviš — Segonja? To ime se težko zapomni in ni lepo, ali kaj za to. Poglavitna reč je lepota. Grde jaz ne bi maral. Zunaj se začujejo ta trenotek koraki. Sluga zašepeta: to so grofíca in nizko se poklonivši odide. V obednico stopi velika, črno oblečena gospá. Kresè skoči po konci in jo pozdravi: Dober dan, dober dan! No'r gnôn (Euer Gnaden) kako ste — kako si kaj spala? Grofíca mu odgovorí nekaj po nemško. On se začne praskati za ušesi in jo prosi, da bi govorila za zdaj ž njim po domače. „Ker sem tak gospod, ni dvojbe, da znam tudi jaz nemški. Toda sinoči sva se zameknila z županom tako globoko v vražjo majoliko, da sem zapil vso nemščino svojo. Ali se bom že domislil; jutri, boš videla, bova tajčala, da se bo vse kadilo. Gospá mu reče po slovensko: Dragi grof! Prišla sem te povprašat, kake ukaze in zapovedi naj naznanim tvojim podložnikom in uradnikom, da jih izpolnijo. Vsak dan ima svoje potrebe in torej tudi svoja povelja. Peter velí zadovoljno: Moja Žgonja ali kako ti se že pravi, ti govoriš jako pametno. Kmetom se mora zapovedovati, drugače postavajo; sami ne znajo družega nego pijančevati in objedati nas gospódo. O, mene ne bodo prekanili ne, tem capinom vidim v dno duše pa vem, da so vsi sleparji in cigani. Verjeti se ne sme nobenemu nič. Graščáki delajo ž njim predobro, zato so se tako napuhili. Poroči mojim kmetom in služabnikom, da mi morajo zanaprej, kadar jih srečam, poljubiti roko. Do zdaj so izkazovali to čast samó gospém. Jaz pa nečem biti slabši nego baba moja. Gorjé vsakemu, ki se bo predrznil, mene zaničevati. Na shodih preklinjajo vsi podložniki najrajši grofe, barone in sploh „vaše gnade“. To peklensko šego bom iztrebil do zadnje korenine. Razglasi torej ljudem mojim strogo zapoved, da morajo začeti in zvršiti odslé vsako pijačo in veselico z molitvijo za moje zdravje in dolgo življenje. Tudi to jim treba ukazati, da se mora vsak, kdor gre mimo grada, odkriti, da prizna s tem podložnost svojo in našo oblast. O, jaz jim bom že pokazal, da me Bog ni postavil zaman za grofa in gospodarja njihovega. Če kažejo osle drugim, meni jih, bogme, ne bodo. Hodi mi še marsikaj na misel, kar se mora predrugačiti, ali za danes sem zadovoljen, da se obznani in stori, kar si slišala. Sidonija se dvigne in napoti k družini in tlačanom; Peter pa je pil in jedel, dokler je izpraznil majoliko in obral kračo. Med tem opravilom se je pogovarjal sam s sábo o različnih rečeh, največ pa o svoji gospé.

Dejal je: Bábnica ni napačna; malo predolga je res, ali to mi je prav po godu, da je tako pri sebi. Nihče mi ne bo mogel očitati, da imam trlico. Kak kmet bi rekel: Hvala Bogu, da mi je dal tako. Grofje pa pojó drugo pesen. Naj si izberó tudi najlepšo ženo, brez ljubice ne prebó nobeden. Zoretova Ančika me je ugrela vselej, kadar sem jo videl. Proti nji je ta Žganja strašilo za v prosó. Zoretova ptičica mora priti v mojo kletko, naj me stane tudi pol graščine. — Pómenek mu podere Sidonija s poročilom, da je zapovedi njegove razglasila, potem pa ga vpraša, kaj bi mu pripravila za južino. Peter ji velí, smehljuje se šegavo: V ti reči vladata dve pravili, jedno nalaga želodec, drugo stan. Izpolniti veljá obe. Kar sem živ, hrepení želodec moj najbolj po štrukljih. Jedel sem jih že dostikrat, ali prav do sitega še nikoli. Danes bi se jih rad naužil. Skuhaj jih torej danes kar cel kotel; veliko, vem, da jih ne bo ostalo. Čudovito dober založek se mi zdé tudi svinjska ušesa s hrenom. Dve ušesi utegneta biti premalo. Pa naj jih bo deset! Mari je grofu, če mu se zakolje sto prascev! Hrena pa nadrgni polno skledo, skodelica je za berače, ne pa zame. Skoraj še bolj nego z ušesi pa mi boš ustregla z dobro potvico, s tako, ki jemljó v nji ocvirki več prostora nego sredica. Slast se ji bo jako povečala, ako dodaš obilno smetane, jajec, orehov, medu in sira. Tudi sem se uveril, da se lepo priležejo vsaki potvici lešnikova jederca, stolčena prav na drobno, in pa bučne pečke, ki pa se morajo prej dobro posušiti; ne na vetru, nego na temenu. Zdaj veš, kaj ljubi želodec moj; ker pa ne smem pozabiti, da sem grof, speci jednega ali dva p a v a in zakaj ne tudi onega-le zelenega ptiča tamo, ki mu pravijo menda popagaj. Po takem vidiš, da bom obedoval to, kar mi diši, ob jednem pa ohranil ne-omadeževano grofovsko svojo gospóšćino. Grofnja je hotela še vedeti, kako vino naj mu prinese za južino. Kresè se zagrohota: To vprašanje je jako nepotrebno, dajala boš na sodbi zánje Bogu težek odgovor. Mislím, da mi ni treba praviti, da želim tistega vina, ki je najboljše, najslajše, najmočnejše, z jedno besedo, vina, katerega bom čutil v vseh žilah in mišicah, v vseh kosteh in vlaseh. Taka vina so pri nas: muškát, gadovec in sladka répica. Ta božja pijačica ne rase pri nas, ali jaz vem, da jo imajo in časté v tem gradu že od nekdanj. Nosijo jim jo vlaški tovarniki s prisojne hrvatske górice Répice, po kateri je dobila svoje ime. Zdaj pa le pojdi brž v kuhinjo in dobro pazi, da mi se južina ne prismodí ali drugače ne izkazí, jaz pa moram iti gledat, kaj káj onegavijo družina moja in tlačani. Rad bi videl, če mislijo zvrševati moje zapovedi tako na tanko in urno, kakor zahtevam in kakor se spodobi in je dolžnost ljudem, ki so ustvarjeni za posluh in službo.

O teh besedah se dvigne, vzame grofovo palico, stoječo v kotu in koraka počasno in važno iz obednice na hodnik in od tod po stopnicah na dvorišče in skoz velika vrata na plano. Ker je veliko pil, žaril mu se je ves obraz; oči so mu se napele in stopile iz jamic; itak se ni moglo reči, da je že pijan. Močno podgorsko truplo mu je neslo brez kvare tri, tudi štiri poliče. Kmetom so povedali zgodaj zjutraj grajski uradniki, nekaterim tudi grof sam, da bo gospodaril z gradom in ž njimi nekaj časa njegov namestnik, ki je tudi grofovskega rodu. Naložili so jim strogo, da morajo izpolniti vsak ukaz njegov brez godrnjanja in tako ročno in zdušno, kakor da jim pride od gospodarja samega. Tlačani so bili silno radovedni, kakóv je ta njih novi gospod, v katerega ima graščák toliko zaupanje. Zagledavši preoblečenega Kreséta, zazijala so jim usta kar na stežaj; ostrmeli so tako, da niso mogli dolgo nič misliti, nikar izpregovoriti kako pametno besedo. Ko pa so se od čuda zopet zavedeli, jeli so kričati vsi v jeden glas: Viž ga no, to je Peter, nihče drug nego Kresétov Peter, le pogledjte mu krivo desno nogo pa tumpasti nos in bradavico pod levim očesom. O ho ho Peter! Peter! Povej nam no, kako si se prelevil tako hitro iz kmeta v grofa? Mnogi so se mu začeli zdaj na vse grlo grohotati, drugi pa ga zlobno pikati in zabavljivo povpraševati, če jih bo kaj kmalu osvobodil flake, za katero vé iz svoje izkušnje, kako je težavna in krivična. Nikomur ni prišlo na misel, da mu treba poljubiti roko, niti odkriti mu se niso hoteli. Nekoliko trenutkov je bil Kresè, videč pred sábo stare znance in tovariše, precéj zmešan in omamljen, ali njih nespodobne besede povrnile so mu kmalu grofovski ponos in zavest, da je on njihov vladar, oni pa njegovi podložniki in sužnji. Jel je nánje rjuti in grmeti, da so skoraj oglušili. Za hudim gromom pa je prišlo skoraj tudi strašno treskanje. Peter skliče biriče in hlapce in jim velí, naj polove kričače in zabavlače in jih položé na klop. Morali so jih mazati z debelimi palicami in biči, dokler jim niso roke otrpnile. Mnogi so od strašnih bolečin omedleli, nekateri tudi umrli. Ta dan je bilo tepenih več tlačanov nego pod oblastjo pravega grofa vse leto. Ta se ni nikoli dotaknil starcev, bab in otrok; Peter pa je kaznoval vse brez razložka in tudi ženo svojo. Reva ni mogla vso noč nič zaspati; bala se je, ker moža ni bilo domóv, da se mu je pripetila morda kaka nesreča. Ko je drugi dan zvedela, da je postal grof, tekla je v grad, da bi videla, kaj pomeni ta čudna govorica. Našla ga je sredi množice vaščanov, ki so ga, trepetaje, prosili oproščenja, obetali mu zvestobo in pokornost ter mu se nizko priklanjali in mu poljubljali ne le desno, ampak tudi levo roko. Misleč, da ima še zmerom zakonsko pravico, stopila

je brez straha k njemu in mu se nasmijala: Povej mi no, Peterček, kdo je danes večji bedak, ali ti ali naš grof — za božji čas, saj ni Kurentov god, da so te tako našemili. Kreséta to očitanje tako razvname, da je začel na vso moč udrihati po stari ženi. Ko ga je vprašala, če ne pozna Barbe svoje, da jo bije tako neusmiljeno, dejal je nekoliko utolažen: Resnice ne bom nikoli tajil. Dobro se spominam, da si bila moja baba v prejšnjem življenji, dokler sem bil še menda kmet ali kaj. Ali saj sama vidiš, da sem zdaj grof in da taka metla, kakor si ti, ni več záme. Moji sedanji gospé pravijo Žganja ali kako že, ne pa Barba. Razven gospé imel bom za ljubico Zoretovo Ančiko in morda še katero drugo, ali záte ne bo mesta niti med ljubicami, ker si prestara in pregrda in si mi prehudo nagajala, dokler sem vzdihoval pod oblastjo tvojo. Pusti me odslé na miru, kakor bi se nikdar ne bila poznala; obgovarjati me ne smeš nič več, niti pozdravljati me ni treba. Če boš poslušna in pametna, dobil ti bom moža, da ga boš gotovo vesela. Moral te bo vzeti kak brdak birič ali gozdnar, ki se ga ne bi branilo nobeno dekle. Če pa ne boš znala brzdati svojega strupenega jezika, gorjé ti: dal te bom vreči v temno ječo, da ne boš videla nikoli več belega dné. Ihteč se in preklinjaje besnega dedca in nesrečo svojo je bežala Barba po tem opominu proti domu. Spotoma je srečala Zoretovo Ančiko in se zakadila vánjo. Za deklino je bila velika sreča, da ji starka ni bila kos, drugače bi ji bila pomuljila vse vlase iz glave. Kmalu po nje odhodu je prišla Sidonija povedat Petru, da je južina kuhana. Ker mu se je zdelo razžaljivo za moža in grofovsko dostojanstvo, da bi korakala žena na desni, prijel jo je z levo roko za podpázduho in peljal v grad. Taki uljudnosti ni bil do zdaj vajen, pa ni čudo, da se je ponašal jako okorno in je Sidonija komaj čakala, da jo izpusti. Držal jo je tako čvrsto, da jo je štirinajst dnij roka bolela. Med obedom je morala ostati ves čas pri njem. Dasi so ga mikali najbolj štruklji, svinjska ušesa, potvice in majolike, zabaval se je rad tudi ž njo, ker ga je zanimal njen pomenek, iz katerega je zvedel marsikatero ugodno novico. Nekatero drobtine tega razgovora nam je zgodovina ohranila. Ko je pohrustal sedmo uho, vprašal je Sidonijo, če jima je podaril Bog že kaj majhnega, kakega sinčka; smrkolínk ne mara, kajti je ž njimi preveč sitnosti in premalo veselja. Gospá je zarudela in rekla tiho v stran gledaje: Do zdaj sva še sama. Nežni soprog jo je tolažil: To naj te nič ne skrbi! saj sva še oba jaka, pa če bi bila tudi že stara, ne bi trebalo obupati. V Gorjancih vem za podrto kapelico. V nji je lep, rezan kamen. Na tem kamenu se vidi vse polno pičic, črnih, belih in rudečih. Kdor odmoli angeljsko

češčenje, naredí mu se iz teh pičic prekrasna podoba svete Ane, ki drži v naróčaji hčerko svojo Marijo. Ti podobi se priporočajo brezdetne žene in dozdej je bila še vsaka uslišana. Sveta Ana ne dá kake pokveke in negode; otroci, ki se porodé po njeni prošnji, zdravi so, krepki in dobri, da ne delajo roditeljem nikoli nobene skrbi, neprilike in nejevolje. Če hočeš, romala bodeva še to leto tjakaj, ali moram te še jedenkrat opomniti, da se boš priporočila sveti Ani za sina, ne pa za hčer. — Peter si je nalival najprej muškata in ga pocedil dober bokal, potem pa postavil pred sé veliko majoliko gadovca, ki zori v Gadovi peči in ga zmatrajo vsi zvedenci za najboljše dolensko vino. Gadovec ima svojstvo, da omeči človeku srce in mu podari čudovito prijaznost in ljubeznivost. Umilil je tudi Petra, da je začel zaljubljeno gledati v Sidonijo in jo objemati. Ko se je zakonske nežnosti nekoliko naveličal, prosil jo je, da bi mu povedala prav na tanko, kako sta se seznanila in se zaverovala jeden v družega, predno sta se vzela. Sladko se smehljaje velí Sidonija: Ta neskončna sreča mi je prišla tako-le. Na Gorjancih je bil pri sv. Miklavži shod. Midva sva se napotila tja, jaz na Gaberje, ti na Brhovo in tako se spotoma nisva mogla srečati. Bilo nama je tako namenjeno, da sva prišla oba isti trenutek do Krva-vega kamena. Takrat je začel iti dež. Midva stopiva pod košato bukev in se pogledava. Moje oči se primejo tebe, tvoje mene. Pri cerkvi sem ti kupila potem poln robec odpustka, ti pa si me prijel za roko in me peljal k Vlahom, ki so pekli pri jezeru jagenjčke in točili vivodince. Dal si mi tak režanj pečenke, da mi je kar roka omahovala. Hoja me je bila silno ustradala, da sem jedla kakor volk. Ti si bil tako usmiljen, da si plačal záme še štiri velike kose bravine in več majolik vina. S to dobroto si mi se tako prikupil, da sem dejala: Jaz hočem imeti Petra ali pa nobenega. Ti pa si rekel, jokaje se od veselja: Naj me vzamejo vsi vrage, če ne boš moja. Mogoče, da te bom kdaj pošteno ozmerjal in morda tudi kaj obunkal, ali mi né boš smela nič zameriti, ker te bom vedno rad imel in ti skrbel za jed in pijačo, da ne boš stradala niti ovsenega kruha, niti suhih drobníc niti zdrave, gorjanske studenčine. Po tem sladkem pomenku naju je vino zmoglo in podrlo. Domóv nisva šla prav lahko. Podgorci so naju morali dolgo vleči za roke, pehati in valiti po strmcih navzdol, dokler sva se iztreznila. Dve ali tri leta po ti dogodbi sva naredila poroko in svatbo. Neizrečeno čudno in skoraj nemogoče mi se zdí, da bi se ti ne spominal več tega srečnega shoda pri sv. Miklavži in najinega spoznanja in zaročenja. Le nekoliko pomisli, pa vem, da mi boš potrdil, da se je vršila in dovršila ta reč po polnem tako, kakor sem ti jo zdaj povedala. Peter se zamisli, skočí

po konci in veli: Da, ti govoriš resnico. Spomin mi se je oživil. Zdaj ti razložim lahko vse po vrsti, kako sem potoval k sv. Miklavžu, kaki so bili tisti Vlahi, ki so naju gostili, in kaj sva imela takrat na sebi. Jaz sem bil v novih, irhastih hlačah, ti pa v mezlanastem krilu, ki se je prelepo izpreminalo: mislim, da je bilo zeleno ali pa rujavkasto. Kaj je govoril Peter Sidoniji dalje, nam ni znano; za gotovo pa vemo, da se je bojeval zmagovito z iskrenim gadovcem. Zaničljivo je porinil na stran prazno majoliko in načel trebušno banjko, v kateri si je nahajala „sladka répica“. Srkal jo je vriskaje in prepevaje, ne sluteč, da se skriva v nji nevarni škrat, ki mu je nakanil ugrabiti grofovstvo in ž njim ves zemeljski raj, katerega je pričel komaj uživati. Ni mu še splavalo po grlu četrt banjke, kar mu se zmračé oči, glava obesi na prsi in truplo zdrkne s stola na tla, pogrneni z debelo plahto, ki ga obvaruje bolečega udarca. Do mraka je ležal mirno v obednici, potem pa pa ga je dal vrnivši se grof preobleči nazaj v njegove samodélne podgorske cape in odnesti zopet na tisto mesto, kjer so ga pobrali prejšnji večer.

(Dalje prihodnjič.)

Josip Podmilšak,

pisatelj slovenski.

Spisal Gregor Jeréb.

(Dalje).

Tržaško življenje mu od kraja ni nič kaj ugajalo, a polagoma se mu vender privadi. Mnogi, njemu prijatelji iz šolskih let, bili smo njegovega prihoda silno veseli in ne zaman, kajti duhovitega, dovtipnega človeka se nihče v družbi ne ogiblje, in oboje je bil Josip v obili meri. Pričelo se nam je novo življenje, toda ni trajalo dolgo. Pravijo, da je naravno, ako duhovitim ljudem, kateri zgodaj in hlastno razvijajo stvoriteljne moči, ni dano dolgo živeti. Ne vem, je li na tem kaj resnice ali ne. Resnično pa je, da je plodovitih talentov svojstvo neprestano delo, zaradi česar se njih organizem prezgodaj zamori, morajo umreti ob času, ko so drugi, varčno rabeči svoj dar, porabili komaj polovico stvoriteljnih močij. Prav tako je bilo s Podmilšakom. Slabo pak je v Trstu tudi vplivala brza mena toplíne na njega rahlo

zdravje, ter več ali menj prejšnjo vojaško življenje na Ogerskem in Moravskem.

Brzobjavno vodstvo, poznajoč njega spretnost, pošlje ga na Silvestrov dan 1873. leta v Brežice, 11. julija 1874. l. pa v Sv. Jarnej na Dolenjsko, poučevat v telegrafijstvu pl. Galla. Ko je tam bival, dobi iz Trsta veselo vest, da je imenovan c. k. telegrafijskim pristavom z dné 10. avgusta istega leta. Konec meseca se vrne v Trst. Sedaj se je njega gmotno stanje izdatno izboljšalo, a žâl, zanj je bilo že prepozno, mnogo prepozno! Njegovo zdravje je vidno pojemalo. Od zdravnika do zdravnika je iskal leka in pomoči, toda zaman. Vešč zdravnik, dr. Pardo, svetoval mu je, naj gre v Benedke, vsakako pak mu svetuje vzdržati se vsacega službenega posla. Na to dobi dopust ter gre septembra meseca v Kamenik k svojemu sošolcu in prijatelju duhovniku Ivanu Kljunu. A vzduh kameniških planin je bil že preoster njegovim oslabeledim plücem. Dné 3. oktobra 1874. l. mi piše: „Meni ne gre nič kaj prida, pripravljam se na smrt, ker tukaj imam čas. Vzduh mi tu dobro dé, če prav je oster, vender se kašlja kar ne morem izbežiti. Prej ne grem nikamor, da bodem zdrav.“

Telegrafijsko vodstvo, ne poznajoč njegovega nevarnega položaja, vpraša ga, če hoče iti v Krško poučevat v telegrafijstvu. On temu pritrđi, in se odpelje iz Kamenika zadnje dni novembra meseca v Ljubljano, odkoder je imel iti v Krško. Tu dospévši se gre malo sprehajat s svojim prijateljem in uradnim tovarišem g. Kavčičem po mestu, a v „Zvezdi“, prav pred kipom Radeckega, udere se mu krí, da je ni bilo moči ustaviti. Njega rečeni prijatelj ga odvêde v Slonovo gostilno. Pošljejo po dra. Derča; ta pride, a kmalu uvidi, da je tu le malo več pomoči. Krí mu sicer ustavi, toda Podmilšakovo stanje je ozbilnejše od dné do dné. To prežalostno vest zvé njegov prijatelj v Kamenik ter ga pride takoj obiskat; osvedoči se, da so Josipovi dnevi šteti. Svetuje mu, naj se spravi z Bogom. Podmilšak se temu svetu radovoljno udá, in prevídi ga s sv. zakramenti frančiškanski pater Klemen Jeléneec.

Podmilšak ni imel nič prave postrežbe v gostilni, zato se dá prenesti v deželno bólnico na prigovarjanje prijateljev svojih. Tu mu za trenutek odleže, a le za trenutek. Zadnje dni pomenkujoč se s svojim prijateljem, kateri ga je vsak dan obiskoval, pravi, da se čuti veliko boljšega, da bode mogel ostaviti bólnico o božiči. Njega zboljšanje je bilo le na videz, 23. decembra mu je bilo silno slabo, da so mislile usmiljene sestre, katere so mu stregle, da bode zdaj in zdaj zatisnil oči,

a vender učaka po polnem zavéden še druzega dné. Na Sveti večer dné 24. *) decembra 1874. l. med 9. in 10. uro neha živeti ta preblaga duša. Na mrtvaški oder je bil dejan v mrtvačnici deželne bólnice, a dostojen pogreb so mu preskrbeli njega prijatelji v Trstu in v Ljubljani. Tržaški sodrugi so poslali k pogrebu jednega zastopnika ter položili krasen venec na rakev z nadpisom:

„Jezo si sreče občutil sovražne,
Zgodaj okusil življenja si strup.“ Preširen.

Njega pogreb pak je bil ob grdem snežénem vremeni na sv. Štefana dan ob štirih popoldné iz deželne bólnice. Skazali so mu zadnjo čast vsi narodni zavodi, deželni odborniki in mnogo druzih. Pevci ljubljanske čitalnice so mu zapeli nagrobnico. Njegov grob je na levi strani ljubljanskega pokopališča, nekako v sredi med vélikim križem in mrtvačnico.

Dr. R. Razlag mu je dal postaviti préprosto nagrobno ploščo od belega marmorja s tem napisom:

„Andrejčekov Jože,
umrl 1874.“

A ko je odšel pozneje dr. Razlag iz Ljubljane, poskrbel je l. 1882. tedanji literarno-zabavni klub ljubljanski, da se je zanemarjeni grob popravil in napis na plošči obnovil.

II.

Z našim prijateljem in znancem, katerega smo sedaj spremili do tihega groba ljubljanskega pokopališča, bil je v tesni zvezi Anton Janežič, oče leposlovni književnosti v Slovencih.

Sreča je hotela, da se Podmilšak seznanil z njim že četvrtošolec („Slov. Glas.“ 1864. l.). Odslé sta ostala v pismeni zvezi do Janežičeve prerane smrti (18. sept. 1869. leta), akopram se nista poznala nikdar po lici.

Pokojnega Janežiča pisma so važna v razvoj naše leposlovne književnosti. Tedaj je bil on njega duševni voditelj, osobito se pak iz njih vidi, kako so vplivala na Podmilšakovo pisateljvanje. Zaradi tega nam bodi slobodno jih tu objaviti, kakor jih je pisal sam.

*) Na tiskanem mrtvaškem listu stoji, da je umrl v 25. dan decembra, kar pak je napačno. Pis.

1.

Dragi gospod!

Vse, kar ste mi poslali, je v mojih rokah in se porabi v 10.—12. št. „Glasnikovi.“ Jako me je razveselilo Vaše naznanilo, da boste svoje potovanje popisali v posamnih listih za „Glasnika“ prihodnjega leta. Tudi naj bodo bolj kratki, ker bo „Glasnik“ trikrat v meseci izhajal, da se more v vsakem listu eno pismo dokončati, ako je namreč mogoče. Tudi povest in druga drobnjav mi bode draga. Le tako naprej; vsa Vaša pisava je prav narodna in jako zanimiva. Ker je bil „Cvetnik“ I. del kot berilo za I. razred naših gimnazij od ministerstva vpeljan, treba je, da izide II. del vsaj do meseca junija. Vabim Vas, da spišete tudi Vi kaj prav zanimivih in za drugošolce primernih sestavkov; predolgi naj ne bodo; najljubši mi bodo po 1, 2 ali 3 strani dolgi. Tudi nekaj bi Vam za prestavo poslal ali za prosto predelavo, ko pridete v Ljubljano; naznanite mi, če je Vas volja. Pola se bode plačevala po 20 gld.; prevodi po 12 gld. Jezik naj bo prav krepek in vsa sestava lahko pregledna. Vaš spis „Popotniki v arabski puščavi“ sem vzel v I. del „Cvetnika“, ki se zdaj v drugo tiska. Da ste mi kakor doslej vedno delavni za mili naš rod! Z Bogom!

Vaš

V Celovci 15/9. 66.

Anton Janežič, s. r.

2.

Dragi gospod!

Poslane sestavke sem prejel; dva sta pripravna za „Cvetnik“, ostali se natisnejo v družb. bukvah. Obljubljeno povest le pošljite; zaželeni mi bodo tudi potopisni listi. Tu Vam pošiljam nekaj gradiva za „Cvetnik“, da ga pregledate in sicer:

1. V mladosti se je treba učiti št. 146	}	Za prestavo iz češke
čitanke.
2. Jutranji spev št. 140		
3. Rozcveti etc. št. 61	}	Za prosto predelavo iz češke
čitanke.
4. Chumelice št. 80		
5. Moč a užitek vody št. 28		

Ljub bi mi bil tudi izviren spis „Vožnja po morji“, nekaj gradiva najdete v „slovaški čitanke“ str. 452.

Morebiti Vam še kaj družega dopade v teh bukvah.

Iz slovaške čitanke utegneta s časom tudi „Prehod čez Tatro“ posloveniti, bodi si za „Cvetnik“ ali „Glasnik“. Morebiti bi nekatere gori imenovanih spisov Levec predelal ali drugih spretnih pisateljev kdo. Za

danes sem priložil samo 6 gld., ob novem letu več. Priložene reči prosim v kratkem oddati. Z Bogom Vaš

V Celovci 9/11. 66.

Anton Janežič, s. r.

3.

Dragi gospod!

Bliža se novo leto; jako drago bi mi torej bilo, če bi mi v nekih dneh naznanili, kaj ste „Glasniku“ v prvem polletju prihodnjega leta namenili, ker bi rad to v vabilu omenil. Ali boste popisali, kakor ste obljubili, potovanje svoje? Ali smem od Levca kaj pričakovati? Za „Cvetnik“ prosim do konca januarja. Pri tej priložnosti prosim Vas in g. Levca, da bi bili „Glasniku“ tudi v prihodnje leto podporniki pri nabirbi naročnikov. Prihodnje leto bo tudi g. Stritar „Glasnikov“ dopisovalec.

Pošiljatev ni treba frankirati, kar se denarja v Ljubljani nabere, naj se Blazniku izroči, da ne bo treba poštnine plačevati. To v naglici.

Z Bogom Vaš

V Celovci 20/12. 66.

Anton Janežič, s. r.

4.

Dragi gospod!

Vaša poslednja pošiljatev me je prav razveselila, ker je obsegala toliko lepega, na drugi strani me pa užalila, ker sem zvedel, da imate zastran slov. pisave marsikako zabavo trpeti. Upam, da Vas to ne ustraši od slov. pisanja, in da boste svoj čas tudi v prihodnje najprej naukom, in potem tudi književnim delom posvetili, ker potrebuje naša književnost tako zelo umnih delavcev. Vam je podaril stvarnik lep talent, rabite ga, kolikor Vam pripuščajo drugi opravi; na čast bode Vam in vsem Slovincem.

Potopisni list je že tiskan, prosim, da mi pridno pošiljate nadaljevanja; če le mogoče, naj ne bodo obširnejši, krajši pa že morejo biti, da se more vsak list v enem listu natisniti. Povesti in drugih črtic prosim, seosebno tudi pesmic. Gradivo za „Cvetnik“ se vse porabi. „Jožef v Krašnji“ v „Koledarčku“. Če hočete za družbo še kaj poslati, storite kmalu. Mladina slov. „Glasnika“ lépo podpira seosebno v Ljubljani in v Mariboru; iz poslednjega mesta se je oglasilo celo 75 gimnazijalcev in 28 bogoslovcev; iz Ljubljane tudi že 48 gimnazijalcev in 19 bogoslovcev. Bog daj še več podpore med drugimi Slovenci, da bi se povekšati mogel. G. Levcu se zahvaljam za pesmi in prosim kmalu spet

kakih. Drago bi mi bilo, ko bi poslal tudi kaj za „Cvetnik“. Knjigo izročite g. Blazniku proti koncu januarija, da mi jo po priložnosti pošlje.

Vaš

V Celovci 30/12. 66.

Anton Janežič, s. r.

Kam se mislite obrniti, ko dovršite gimnazijo?

5.

Dragi gospod!

Vaše pismo, ki mi je še le 16. v roke prišlo, torej nisem mogel več priložiti časnikov, — to me je prav užalilo, ker se je Vas na mah polastila taka obupnost, da mislite popustiti učenje na gimnaziji. Svetoval bi Vam, da tega nikar ne storite; prepričan sem, da bo Vaša bistra glava in resna volja premagala vse zapreke. Če bi Vam ne kazalo v Ljubljani dalje študirati, ali Vam ni mogoče iti v Novo mesto, da dokončate gimnazijo? Če bi imeli veselje iti na vseučilišče, rad bi Vas potem podpiral, kakor zdaj gosp. Jurčiču vsak mesec pošiljam vsaj 10—12 gld., ako bi ostali „Glasniku“ marljiv dopisovalec. Če bi pa hteli v Novo mesto, rad bi Vas priporočil g. Ladislavu in tudi vsak mesec to leto poslal Vam kakih 6 gld., če nimate zadostne podpore. Pišite mi torej; če pa na vsak način mislite k mormarstvu, tako bom rad pripravljen Cegnarju pisati. To v naglici! Priložim Vam za manje potrebe 6 gld. Prosim naznanite g. bukvozezu Thomasu, naj vzame pri Blazniku 400 iztisov deset. brata (pola 13, 14, 15, 16, 17) in naj kmalo dogotovi 33. zv. „Cvetja“. Razpošiljavo mu bom že naznanil. Naj mi potem pošlje račun za 33. in 32. zvezek. G. Levca pozdravljam! Le pogumno! Gotovo jo boste izpeljali, če ne v prvem, vsaj v drugem tečaju. Z Bogom!

Vaš

dobrohotni

V Celovci 17/2. 67.

Anton Janežič, s. r.

6.

Dragi gospod!

Na Vaše pismo Vam odgovarjam, da me prav veseli Vaš sklep, gimn. ukov ne popustiti. Če se odločite za privatni uk, tudi prav, skušnjo pa napravite v Novem mestu; kar bode plačila za takse in šolnino, za to bom že jaz skrbel. Le dobro se učite in pripravite za skušnjo, gotovo bo Vam v srečo. Kolikor Vam pa prostega časa ostane, porabite ga nekaj tudi za slovenščino. Ali ne čutite v sebi sposobnosti za kako večje pripovedno delo, da bi konkurirali pri družbi sv. Mohora? Po mojih mislih Vam darú ne manjka, če prav bi darila ne dosegli, če

je povest za natis, gotovo bi jo družba rada kupila. Od nekterih strani sem slišal, da bi radi v „Glasniku“ razun večje še kake krajše povesti, kakor so bile na primer Vaše lanske. Drago bi mi bilo, če imate kaj pripravnega, nekaj manjših pa bi si rad iz češkega dal prestaviti. V ta namen Vam pošljem s prihodnjim Glasnikom „Rodeno kroniko“, da mi od časa do časa katero poslovenite, kakor Vam opravki pripuščajo; bodem Vam že za vsako nekaj plačila poslal. G. Levcu pošljem „Glasnika“; veselilo me bode, če pošlje, kar je obljubil. To v naglici!

Z Bogom

Vaš

V Celovci 10/3. 67.

Anton Janežič, s. r.

7.

Dragi gospod!

Jako mi je žal, da Vas tako preganja nemila osoda; kolikor bo meni mogoče, skusil Vam bom od časa do časa kaj poslati. Na Vašem mestu bi prosil k artileriji ali infanteriji, če je mogoče; pred vsem pa glejte, da zdaj srečno dovršite gimnazijo. Bukve morete izročiti g. Levcu, potem pa Blazniku, da mi je pošlje po priložnosti. Kar želite, se bo zgodilo. Obljubljeno jako drago. To v največji naglici. Z Bogom

Vaš

(Brez dné in letnice).

Anton Janežič, s. r.

8.

Dragi prijatelj!

Tu Vam pošljem 10 gold., med njimi je 7 gold. honorarja za spise v „Cvetniku“, kolikor se jih je v 2. zvezku porabilo; nekaj se jih je moralo odložiti za 3. zv. n. pr. „Ruska zima“ in „Bor z bikom“. Tri goldinarje izročite pa g. Levcu. Da me v kratkem Vi ali g. Levec spet s čim razveselite za „Glasnika“. Prevodi pridejo s časom vsi na vrsto. Časnike pošljem s prihodnjim „Glasnikovim“ listom.

Z Bogom

Vaš

V Celovci 22/5. 67.

Anton Janežič, s. r.

(Dalje prihodnjič.)

Akvileja.

Spisal Simon Rutar.

VI.

brnimo zdaj pozornost svojo natančneje na posvetno oblast akvilejskih patrijarhov.

Kakor smo že videli, pridobili so si bili patrijarhi takoj iz početka prav obširna posestva v okolici akvilejski. Ta posestva so se začela nenadno množiti za Karola Velikega in njegovih naslednikov nemških cesarjev. K temu pa ni pripomogla le pobožnost darovateljev, nego še bolj politični obziri. Kakor je bila ob času Rimljanov Akvileja „ključ Italije“, tako je njena okolica ohranila to zgodovinsko svojo važnost tudi v srednjem veku. Zavoljo njene leže ob ločnici med vzhodno in zahodno ter med severno in južno Evropo, morala so se tu določevati in reševati najvažnejša nasprotja med iztokom in zapadom, med Nemčijo in Italijo.

Nemški vladarji so si prizadevali združiti Italijo s svojo državo in tako ustanoviti mogočno svetovno oblast, kakeršna je bila za rimskih cesarjev. Ali temu so se močno upirali bizantinski cesarji, (katerim so bile tudi Benetke podložne), ki so vedno trdili, da imajo oni pravico do Italije kot jedini zakoniti cesarji rimski. Zato so iskali Nemci zaveznikov na meji Italije in naposled spoznali, da najboljši bi bil patrijarh akvilejski. Da bi se s tem sprijaznili, povzdigovali in odlikovali so ga ob vsaki priliki. Iz hvaležnosti je ta podpiral nemške namene v Italiji in jim olajševal prehod tudi čez svoja posestva. Tako ravnanje pa je prinašalo patrijarhu vedno več posestev in gradov po górenji Italiji, Istri in po Kranjskem. Po Koroškem pa si je Akvileja pridobila svoja zemljišča s tem, da je bilo mnogo patrijarhov iz knežje rodovine koroške in da so ti duhovne svoje déleže in darove svojih bogatih sorodnikov darovali cerkvi.

Cerkvam in samostanom darovana posestva so že imela od nekadaj važne svoboščine, zlasti da niso od njih plačevali državi nikakega davka, carino in mitnino pa pobirali záse. Take svoboščine je užival tudi patrijarh na akvilejskih posestvih. In te pravice so se tako hitro množile, da je patrijarh že zgodaj zadobil na posestvih svojih celó deželsko gosposko in knežje pravice neodvisno od grofov in vojvod. Kakor je Karol Veliki podelil papežu rimsko okolico s knežjimi pravicami,

tako je on ustanovil posvetno oblast akvilejskih patrijarhov. Čeravno se je dokazalo, da je Karlova listina od 4. avgusta 803. l. (s katero bi bil on patrijarhu daroval šest škofij) le podvržena in pozneje izmišljena, vendar smemo z gotovostjo trditi, da je že ta cesar zapovedal, naj akvilejski podložniki vse, kar so poprej plačevali državi (n. pr. desetino, pašnino, davek za prehranjenje skozi deželo potujočih vojakov in njih konj), poslé dajo samó patrijarhu. Dovoil je tudi, naj bodo patrijarhovi ljudje samó duhovnim sodiščem podložni in nič več tudi svetnim (ki so sodila po strogih nemških zakonih). Zaradi takih pravic so se selili ljudje prav radi na patrijarhova posestva, ker so vedeli, da se jim bode bolje godilo, nego li v robstvu nemških graščakov.

Te svoboščine so potrdili in razširili poznejši kralji in cesarji. Tako je zapovedal cesar Lotar I. 833., da „kraljevi poslanci“ (missi regis) ne smejo več soditi na patrijarhovitih posestvih, ni v civilnih, ni v kriminalnih pravadah. Ravno to zapoved potrди kralj Karlman 8. marcija 879. Berengar I. daruje 2. novembra l. 900. patrijarhu vso okolico akvilejsko ob reki Natisi, kakor tudi vodne pravice te reke, zatem oskrbništvo Anpliano (ob kanalu Anfori?) z užitnino in sodstvom. L. 921., 3. oktobra podeli isti patrijarhu Frideriku grad Putioli (Pozzuolo na južni strani Vidma) z vsem zemljiščem jedno miljo ($1\frac{1}{2}$ km) na okoli, ter pristavlja izrecno, da ima patrijarh tu pravico soditi („cum iudiciariis et districtionibus“). Ravno tako pravico sta podelila tudi cesarja Hugon in Lotar 17. oktobra 931. L. 944. sklenil je že patrijarh mir z Benetkami kot samostalen vladar. Da se je že takrat razvila deželjska oblast patrijarhova, spričuje nam med drugim tudi to, da se je začel kapitelj akvilejski že v X. stoletji vtikati v posvetne stvari patrijarhove.

V X. in XI. veku se je razlila vsa milost nemških cesarjev nad akvilejski patrijarhat, ki se je vedno bolj razcvital. In ravno takrat je izgubil nevarni tekmeč Grad vso svojo važnost, in gospodarji njegovi Benečani so postali neodvisni od Bizantincev. Kmalu so začeli nemški cesarji ne le posamezne gradove z njih okolico, nego cela okrožja dajati patrijarhom. Ko se je cesar Oton I. l. 967. mudil v Ravenni, potrdil je 29. aprila patrijarhu vsa njegova posestva in daroval mu po vrhu še vse imetje, katero je bil zaplenil langobardskemu uporniku Rondaldu, dalje S. Daniele, posvetno sodstvo nad opatijo Sesto, posestva nekdanjega mejnega grofa Amia in slednjič grad Farra z okolico. Cesar zabičuje iz nova, da razven patrijarha nima nikdo pravice po omenjenih njegovih posestvih soditi ali katerikoli davek pobirati. Ravno to ponavlja prav na drobno zopet cesar Oton II. 12. janu-

varja 981. in 11. junija 983., izključuje vsako drugo sodstvo na patrijarhovih posestvih in priznava jedino njemu vse deželske pravice na njih.

Tu omenjeni cesar je daroval patrijarhu l. 983. pet plemenitaških gradov na Furlanskem, t. j. Buja, Fagagna, Gragnano (blizu Vidma), Udine in Brattan (Brazzano) in pri vsakem po tri milje svetá na okoli. Zeló važna je zopet podelitev cesarja Otona III. od 28. aprila 1001. Takrat je dobil patrijarh Janez IV. polovico gradu Solkana in polovico goriškega okrožja z vsemi zemljišči, gozdi in vodami ter z vsemi pravicami pasti, loviti in ribáriti med Sočo in Vipavo. Tu omenjena posestva so si prisvojili pozneje goriški grofi. Le Tolminsko, potem Ločnik in Kormin je bilo ostalo patrijarhu. Cesar Konrad II. podarí 10. oktobra 1028. patrijarhu velik gozd med Taljamentom, Meduno in Livnico ter med morjem in glavno cesto iz Kodrojpa v Pordennone. Kmalu potem (28. marca 1034) pomnožil je cesar to daritev z novim déležem med Livnico in Piavo, z vsemi pravicami in z vsem, kar je bilo na njem. Prav isti cesar je podelil patrijarhom l. 1028. tudi ves Kras tja doli do Reke. Cesar Henrik III. podelí l. 1040. patrijarhu Poponu petdeset kmetov v „slovenski marki“, najbrž v Cerknici in bližnjih vaseh. Tudi po Istri so bila patrijarška posestva zeló narastla. Tu so imeli že l. 977. Izolo, potem Pičan in Pazin (od l. 1012.), mimogredé tudi Villa Umago (t. j. slov. Humac) in še mnogo drugih vasij, tako da je bila skoraj vsa srednja Istra patrijarška.

Na vseh tu omenjenih posestvih je bil patrijarh sam svoj gospod. (Na Koroškem pa, kjer so bili patrijarhi prijeli od svojih sorodnikov več posestev v Blatnem Gradu, Trebnjem in Slovenjem Gradci, niso imeli knežnjih pravic nad njimi). Mnogo jasneje nego v X. stoletji so poudarjali nemški cesarji patrijarške pravice v XI. Diploma cesarja Otona III. od l. 1001. pravi, da je patrijarh „investiran“ na svoja posestva, da na njih in še dve milje okoli njih nima nobeden nikake pravice ni soditi, ni kateri koli davek pobirati, razven tistega, katerega bi patrijarh pooblastil za to. Kdo je mogel biti tak pooblaščenec, pové nam jasno listína cesarja Henrika II. od 26. aprila 1020, ki zopet potrjuje vse patrijarhove pravice v gori razloženem zmislu in pristavlja, „naj bode zagovornik sv. akvilejske cerkve od cesarja pooblaščen soditi po omenjenih gradovih in vaseh ter poravnovati prepire, ki bi utegnili navstati med njimi, kot kraljevski poslanec s popolno oblastjo in postavnim sodstvom“. In tako svoboščino, nadomestovati kralja samega kot najvišjega sodnika, imeli so jedino le zago-

vorniki akvilejski. Zato pa si lahko tolmačimo njih imenitnost in tako velik vpliv v patrijarhovini.

S to neodvisnostjo patrijarških posestev pa še niso bile združene vojvodinske pravice, katere so po imeni vsaj še vedno zvrševali tudi na Furlanskem vojvode koroški. Ali tu so jih izvrševali res le še „po imeni“. Cesar Oton I. je bil že l. 966. podelil vsem italijanskim škofom, torej tudi akvilejskemu, vse tiste pravice, katere so poprej izvrševali le grofi kot cesarski namestniki. Potrdil jim je izključivo sodstvo ne le nad njih podložniki, nego tudi nad mesti in celimi okrožji. Od omenjenega leta dalje se „furlanski grof“ (ta čast je trajala še do l. 1077.) ni smel nič več vtikati v patrijarhovo vlado čez njegova posestva, čeravno so ta ležala v okrožji furlanske grofije. Za vladanje svoje ni se bilo patrijarhu treba pred nobenim zagovarjati. Patrijarh je priznaval le cesarja za vrhovnega svojega gospoda in njemu se je poklanjal in pri njem je iskal potrjenja beneficij svojih.

Vender formalna vez patrijarhovitih posestev s Koroško vojvodino še ni bila pretrgana. To se je zgodilo še le l. 1027., ko je vladal jeden najslavnejših patrijarhov akvilejskih Popon (1019—1045) iz mogočne rodbine trebinjskih grofov (von Treffen) na Koroškem. Ko je bil 25. maja 1027. sodnji dan v Veroni, pristopi koroški vojvoda Adalbero Eppensteinski in začne tožiti patrijarha Popona, da ta nič več ne izpolnjuje fevdalnih svojih dolžnostij proti zakonitemu vojvodi, da neče več plačevati od svojih gradov, vasij in pristáv davka za preživenje vojakov in njih kónj, ter da se brani vojvodi dajati žita in vina, in na njegov poziv rabotati s konji in voli. Vsemu temu je, se ve da, ugovarjal patrijarh in zagovornik njegov Valpert. Poslednji je s štirimi pomočniki prisegel, da vojvoda nima vsled cesarskih privilegij nikake pravice od patrijarha kaj zahtevati. Na to je priznal vojvoda patrijarhove svoboščine in sodišče je sklenilo, naj se patrijarh odveže vseh dolžnostij do koroškega vojvode.

S to prevažno razsodbo je zadobil patrijarh popolno neodvisnost od koroških vojvod in postal fevdalni gospod vseh vazalov, ki so uživali beneficija po njegovih obširnih posestvih. V soglasji s tem je dovolil cesar Konrad II. dné 11. septembra 1028., da smé patrijarh kovati tudi svoj denar s svojo podobo in sicer od čistega srebra in jednake vrednosti, kakeršno so imeli veroneški denarji. In kot novi deželni knez se je obdal patrijarh Popo z ministerijali, dvorniki in najvišjimi dvornimi dostojanstveniki.

Vender s tem patrijarh še ni postal vojvoda čez celo, lepo zaokroženo deželo, nego oblast njegova je bila omejena le na posestva akvilejske cerkve. Preteklo je še petdeset let in nemške razmere proti

Italiji so se še mnogo izpremenile, predno se je cesar Henrik IV., v veliki zadregi odločil akvilejskemu patrijarhu izročiti vse dežele ob ju-goiztočni meji nemškega cesarstva, da mu bode vsaj od te strani v Italijo mogoče, ako mu sovražniki vse druge prehode zapró. Z druge strani pa ni mogel trpeti mogočnih in obširnih vojvodin, ki bi se bile lahko protivile razširjenju njegove cesarske oblasti. Zato je odločil Furlansko od Koroškega in je podelil po smrti grofa Ludovika svojemu bivšemu državnemu kancelarju in patrijarhu akvilejskemu Sieghardu „zaradi njegove zvestobe do države“ (dano v Paviji 3. aprila 1077 l.). S tem je podelil cesar patrijarhu deželsko gospostvo po vsem Furlanskem med Plavo in Sočo z vsemi pripadajočimi beneficiji ter mu zagotovil vse pravice, katere sta poprej vojvoda in grof tu uživala.

In še bolj je razširil cesar oblast akvilejskega patrijarha, ker mu je istega leta podelil tudi grofijo istersko in mejno grofijo slovensko na Dolenjskem. Res je, da je cesar naslednji dve odtegnil Sieghardovemu nasledniku, ker je držal s papežem proti cesarju. Ali drugemu njegovemu nasledniku patrijarhu Ulriku pa je cesar zopet podelil slovensko marko l. 1093, ker je bil njegov zvest zaveznik in bojevit mož. Samó Istro je dobil še le patrijarh Wolfger l. 1209. nazaj in še le patrijarhu Bertholdu bila je l. 1228. resnično in po polnem v oblast izročena.

Tako so spadali akvilejski patrijarhi med najmogočnejše kneze nemškega cesarstva. Skoraj polovica Slovencev je bila podložna njih neposredni vladi. Patrijarhi so bili kot vojvode neodvisni od nemške države in samó najvišjemu cesarskemu veličanstvu podložni, kateremu so se morali klanjati ter obljubiti zvestobo in spoštovanje. Ker so se patrijarhi zmatrali za italijanske škofe, ni jim bilo treba po cesarsko investituro potovati na Nemško, nego zadostovalo je, da so le svoje pooblaščenke pošiljali tja. Samó ako se je cesar v Italiji mudil, morali so patrijarhi osobno iti po investituro. Če so pa iz drugih uzrokov po Nemškem potovali in pri ti priložnosti tudi investituro od cesarja vzprejeli, niso pri tem nikoli opustili poudarjati svojih svoboščin kot italijanski škofi. V ostalem so bili patrijarhi oproščeni vseh fevdalnih plačevanj in celó vseh vojaških dolžnostij nasproti državi.

Po navadi deželnih knezov obdajali so se tudi patrijarhi z dvorniki, t. j. nižjimi plemiči, ki so o posebnih priložnostih vladarsko dostojnost povzdigali in dvorske svečanosti poviševali. K tem so spadali takoimenovani ministrijali, ki so uživali kako patrijarhovo posestvo, ali zato so mu morali skrbeti za hrano in vsakdanje potrebe, n. pr. za kuhinjo na potovanji, za kruh, mleko, perilo; za popravljanje

in izboljšanje njegovih poslopij i. t. d. Na tak način je dobival patrijarh svoje žito, meso, sol, poper, vino, jajca, sir, kokoši, praseta, divjačino; potem obleko, slamo za posteljo, mizarske in ključarske zdelke i. t. d. Nekaterim je bila dolžnost za izročeno posestvo patrijarhova pisma prenašati; drugi so mu morali rabotati z jednim konjem ali (skupaj z drugimi ministerijali) s polovico, četrtinko, osminko konja; in tretji so bili celó obvezani lestvice k vislicam nositi, kadar so koga obešali!

(Dalje prih.)

Vinko.

Spisal Jos. Starè.

V.

Sneg je že zdavna skopnel, dan je vzrastel, gozdi in travniki so ozeleneli in lastavke so se tudi že povrnile v stara gnezda svoja. Mlado in staro se je veselilo lepe vzpomladi, ko se s probujeno naravo tudi duh človeški zvedri in tako rekoč iz nova oživi, le Vinko ni bil vesel. Prihranjeni novci so pošli, s poučevanjem si ni mogel mnogo zaslužiti, a druge pomoči ni bilo. Videl je v duhu, da se mu bodo lepe nade prej potopile, nego bode prišel do smotra, in bil je žalosten. Jel se je ogibati družčine, in ni ga bilo več v kavarno „k češki kroni“. Pavel bi mu bil rad pomagal, ali saj je sam záse komaj toliko imel, da je živel, in čem dlje tem bolj ga je skrbelo, kaj bo z Vinkom in s prelepimi njegovimi darovi. Ko ga že nekoliko dnij ni videl, šel je na dom pogledat, če ni morebiti bolan. Ali ni ga več našel, izselil se je, a nihče ni vedel, kam. Brez pravega namena je šel Pavel dalje. Na Vaclavskem trgu je po naključji uprl oči na hišo, ki stoji ravno na oglu Jindrihove ulice, in zamislil se je v pretekle čase. Takrat je tu bila „krvava rihta“, in akoprem ima ta hiša zdaj nekako novejše lice, vender prizidani stolp razodeva silno starost, in čudna železna naprava še dan danes priča, kaj se je nekdanj tu godilo. S stolpa molí železen drog, a na njem visi od železnih šib spleten koš, kjer so se sušile in očitno kazale glave onih ljudij, ki so jih v ti hiši na smrt obsodili. Človeku se kar koža ježi, kadar vidi to znamenje trde pravice in se spomina toliko in toliko nesrečnih glav, ki so nekdanj tu

krvavele. Pavel je obstal in se zagledal v usoden koš, ko pride okoli opla izgubljeni prijatelj njegov.

„Vinko! Kam greš?“ ogovori ga hitro in stopi prédenj. Vinko obstane in nekoliko v zadregi mu zavrne:

„Domóv.“

„Kje pa stanuješ? Bil sem pri tebi, pa so mi dejali, da si se izselil.“

„Dobil sem bolj po ceni sobo tu v „novomestni rihti“, a ko bi našel tovariša, plačala bi vsak pol.“

„To pa že. Ali zakaj te ni nič blizu? Mislil sem, da si zbolel. Zdaj grem pa kar s teboj, da bom vsaj vedel, kje te iskati.“

Po čudno skritih stopnicah sta šla do družega nadstropja, a tu sta zakrenila v ozek, temen hodnik, ki se je kakor kača previjal zdaj na levo, zdaj na desno. Bolj z rokami, nego z očmi sta našla vhod v Vinkovo sobo. Pavel se pošali in pravi:

„Prijatelj, tu bi bilo mene strah. Bal bi se, da ne bi duhovi obsojencev iz kakega kota planili náme.“

„Ti so veseli, da so tam. Kdo bo neki hodil nazaj v to dolino solz!“ bridko odgovori Vinko in odklene vrata. Bila je precèj prostorna soba na dvorišče. Ob zidu je bila na jedni stráni postelja, na drugi omara ter mizica z umivalno posodo, a sredi sobe je stala velika miza in dva lesena stola. To je bilo vse pohištvo, in več ga skromen dijak niti ne treba. Na mizi je bilo vse povprek razmetano. Tu si videl knjige odprte in zaprte, razpečatena pisma, popisane zvezke in prazen popir, tintarnico in peresa, vrč vode, solenico s soljo in pol hlebca kruha. Pavlu so bile to znane stvari in nič se ni čudil genijalnemu neredu; ali bistre njegove oči so takoj zapazile večji slovenski rokopis, kateremu so na čelu stale besede „Moje ječe“.

„Oho! Kaj pa je to, Vinko? Mari ne opisuješ svoje ječe? Vidim sicer, da živiš ob kruhu in vodi, ali vrata imaš odprta in nihče ti ne brani, da greš, kamor koli hočeš.“

„Poslovenil sem „le mie prigioni“, v katerih italijanski pesnik Silvio Pellico tako lepo in otožno opisuje telesne in duševne muke, ki jih je celih deset let trpel pod „svinčeno streho“ v Benetkah in v groznih ječah na Spielbergu. Ne vem, kako je to, ali takšni elegični spisi se mi najbolj prilegajo.“

„To bi bilo kaj pripravno za „Cvetje“, in Janežič bo gotovo vesel takšnega rokopisa.“

„Sam sem že mislil na to, ali treba bo prevod prej še malo opiliti, a rokopis bi mi moral kdo na čisto prepisati, kajti pisanje moje se težko čita.“

„V jednom tednu ti rad vse prepisem; le predolgo ne pili, saj vem, da tega pri tebi ni treba.“

Tako je Pavel nagovarjal svojega tovariša, da bi ga ohrabil, in Vinko se je malo razveselil ter obljubil, da bo do nedelje rokopis pregledal.

„Še to mi povej, Vinko, pri kakšnih ljudeh pa gostuješ zdaj?“ vpraša Pavel.

„Na Smihovu imajo umeten mlin v najemu, stanujejo pa v mestu. Otrók nimajo, ali pri njih živé, kakor jedna družina, dve gospodinjni sestri in brat Vladivoj, ki hodi v tehniko. Videti so dobri ljudje, a ne da bi človeka golili. Tudi bi dejal, da so prav domoljubni in zavedni Čehi.“

„No, no, Vinko! Ti o teh ljudeh že dosti veš. Pazi! Ali sta sestri mladi?“

„Božena bi utegnila imeti šestnajst do sedemnajst let, Zdenka bo pa že precèj čez dvajset.“

Pavel ni dalje izpraševal; saj je dosti zvedel, a drugo je mogel uganiti. Vinko je nekako zgovoren postal, ko je začel pripovedovati o novih svojih gospodarjih in vender se mu je beseda zadirala. Ko sta se še nekoliko časa menila o slovenski književnosti in drugih narodnih stvarih, poslovil se je Pavel ter zadovoljen zapustil tovariša svojega. Ni silil vánj, da bi zopet dohajal „k češki kroni“, kajti po tem, kar je videl, mogel je soditi, da se mu hudo godí. Sklenil pa je, da ga bode večkrat poiskal na njegovem domu in ga tolažil, kolikor se bode dalo.

Vinku se je res hudo godilo. Obedoval ni več vsak dan, a za večerjo je imel suh kruh s soljo. Da bi se pokrepčal, hodil je v hram, kjer so prodajali mleko, in hitro je posrkal merico surovega mleka. Ker je bil zelo sramežljiv in občutljiv, skrival je nadlogo svojo, kolikor je mogel, in niti najboljšemu prijatelju ne bi nikdar ničesar potožil. Zato je najrajši bil sam doma. To se je domačim ljudem čudno zdelo, in jeli so skrivaj opazovati mladega gostača, ki jih je že zato zanimal, ker je bil Slovenec, a Slovenci so v Pragu bili bele vrane. Dobra gospodinja je kmalu uganila, kaj je Vinku. Srce jo je bolelo, kadar je pomislila, da mora Slovenec na Češkem stradati. Rada bi mu pomagala, ali ne bi ga hotela razžaliti. Tu si plemenita žena izmisli zvijačo. Prav lepo ga je prosila, če ne bi nič zoper to imel, ko bi se njen brat za nekoliko časa preselil k njemu v sobo, kajti da bodo goste dobili, pa jim je stan pretesen. Vinko se ni nič branil novega tovariša, ampak celó vesel ga je bil, saj bi se bil že sam rad seznanil z njim, pa je ni bilo prilike. Vladivoj je bil miren, tih človek, ki je vedno

tičal v knjigah in ni maral za glasne družbe; ali po srci in duhu svojem bil je navdušen Čeh in Slovan, in takoj prvi dan sta z Vinkom bila dobra prijatelja. Obema je bilo prav, da sta prišla skupaj. Vladivoj si je zajtrk in večkrat tudi večerjo dal prinesiti v sobo, in vselej je Vinko moral biti njegov gost. Časih pa ga je povabil, da je šel z njim k obedu, in kmalu je Vinko v Vladivojevi rodbini bil kakor doma. Pa saj ni bilo čudo. Vsi so ga radi imeli, vsi so mu stregli, a vsem se je smilil.

Pavel je težko pogrešal svojega prijatelja; kadar koli je mogel, šel je k njemu, ali malokdaj ga je našel doma; a če ga je našel, bil je vedno razmišljen in ni maral, da bi se mirno pogovarjal o kaki stvari, kakor poprej. Na Pellicove „ječe“ ni več mislil, a Pavel ga tudi ni hotel priganjati, da bi jih pripravil za tisk, ker je videl, da ima druge stvari v mislih.

Tako je minulo nekoliko tednov, in gosti so se pripravljali na odhod. Vinku se je jelo zopet čelo mračiti, lepi dnevi so potekali, in kmalu se bode Vladivoj zopet preselil doli k sestram. Da bode zopet hudo za vsakdanji kruh, to je bila grenka resnica, ali bile so druge skrbi, ki so zdaj težile Vinkovo srce. Kakor more ljubiti brat brata, tako je Vinko ljubil Vladivoja; pa kaj je bila ta ljubezen proti onim občutkom, ki so Vinka tako čudno pretresali, kadar koli je bil blizu Božene in je čul jasni njen glas ter videl modre njene oči! Vročé mu je prihajalo, če ga je prijazno ogovorila, misli so se mu zmedle, a besede so se mu zadirale, če mu je bilo treba odgovarjati, in nikdar ni mogel nobene stvari tako povedati, kakor bi bil rad. To ga je jezilo, in vendar ni mogel dočakati prilike, da je bil zopet pri nji. Vse to je imelo jenjati, kajti Vinko je dobro vedel, da brez nove pomoči ne bode mogel nadaljevati svojih nauk na vseučilišči, in zapustiti bode moral Prago in kar je tolikanj drazeга našel v tem mestu.

Takšne misli so mu rojile po glavi in skoraj ni slišal, ko je Vladivoj odprl vrata in stopil v sobo.

„Kaj ti je, Vinko, da si tako žalosten?“ vpraša Vladivoj nesrečnega tovariša.

„E, kaj bi ti pravil; saj niti ne vem, kaj bi ti rekel, in ti si menda že sam vse uganil.“

„Nikar se ne trapi, Bog ve s čim; pameten bodi in slušaj mene. Med prijatelji ni, da bi izbiral besede; kar naravnost ti bom povedal, kar sva sklenila s sestro. Ti se boš z menoj preselil doli v mojo sobo, in ostal boš pri nas, dokler ne dovršiš naukov svojih. Imeli te bomo za svojega, a vse drugo narèdi, kakor veš in znaš.“

Vinku je kar beseda zaostala. Že je obupal, ko je videl, da mu se utaplja ladja s prelepimi nadami; zdaj pa se mu ponuja tolika nepričakovana pomoč. Pobesil je oči in molčal. Sram ga je bilo vzprejeti miloščino od čisto tujih ljudij, in vender je ni bilo druge rešitve. Dolgo je molčal, ali v duši njegovi je bil hud vihar. Že je hotel od sebe pahnuti roko pomočnico, ali zdajci se mu v duhu pokaže Božena, in globoko je vzdihnil.

„Sem te mari razžalil, Vinko?“ oglesi se zopet Vladivoj in stopi bliže.

„Ti, pa razžalil! Vladivoj, kako bi ti mogel koga žaliti!“

„Torej sva še zmerom prijatelja?“

„Še zmerom za zmerom.“

„I no, kaj ne, da se boš z menoj doli preselil?“

„Bom.“

(Dalje prihodnjič.)

Tožen spomin.

 o sénénem drevoredu
 Hojévam sléhamn dan,
 Samóten se sprehajam,
 In duh mi je temán.

Kostanji gosto-véjni
 Prečudno mi šumé,
 O rádsti minúli
 Pretožno govoré.

Poslušam to šumenje,
 Na tlà mi zrè okó;
 Usiplje véter cvetje
 Pred nóge mi mladó.

Oj, velo to je cvetje,
 Zamóril je je mraz —
 Srcé utríplje v grozi —
 Prav takšen cvet sem jaz!

Svojmír.

Usmév.

 selej néžno se nasméješ,
 Kadar mimo tebe grém,
 A nikóli mi ne déješ,
 Nadejati li se smém.

Tudi sám se ti nasméjem:
 Tvoj usmév mi dobro dé,
 A kakó ga naj uméjem,
 Srce ránjeno ne vé.

J. K.

O b u p.

 adar teče dóba pózna,
 V nóči mirno sanja vsé,
 Mnogokrat prikazen grózna
 V spálnici obiše mè.

Črno jo pokriva krílo,
 Mrk obraz ji mrak temní,
 Le v desnici s čudno silo
 Meč nabrušen ji žarí.

J. K.

Popotni spomini.

Spisala Lujiza Pesjakova.

V.

Pozdravljála sem otóke,
Večna je na njih vzpomlád,
Večno jih pokriva cvetje
In iz njega gléda sád.

Zjutraj ob 8. uri sva sedeli v diligenci, zadovoljni, da je bila prazna in da sva tudi ostali jedini popotnici. Ali kako naglo se je nama skrhalo veselje! Koliko prijetneje za naju, ako bi bilo móči igrati po poti zopet nekakšno Offenbachovo ali Zajčjevo opereto! Sedeli sva namreč v notranjem kočije in vozna vratca so bila narejena zadaj. Na stopico teh nesrečnih vratic se je med vožnjo vedno zaganjal neki človek in drzno gledal naju in najine kovčege. S kupéjem, kjer je bil konduktér, bili sva po polnem ločeni, zaman vse klicanje na pomoč, ako se nama bi bilo kaj pripetilo.

Takšna vožnja na meji dežele banditov mi nikakor ni bila po godu. In tri in polu ure preživeti v tacem strahu! Dragi čitatelj bode umeval, kaj je bilo to! Umeva se tudi samó ob sebi, da nisem mogla gledati, opazovati in veseliti se, kakor po navadi. Vem, da je cesta držala od konca malo navkreber do malega Lago di Muzzano — da sva videli zapadni pritok luganskega jezera, da je solnce pekoče sijalo, da je okolina bila lepa, vse zeleno krog in krog, a da je bilo silno malo hiš. In ravno po hišah in vaseh sem si izgledala očí! Kako samotno mora tukaj biti po noči! Bog pomози boječim ženskam, ki bi utegnile voziti se same v tako nespretno stvarjeni diligenci! —

Odskočil je zdaj drugi najinih ljubeznivih spremljevalcev, ki se je dolgo, dolgo z nama vozil, in kmalu je stal tretji, marcijalen mož, na stopici. Ko se je naju in najinih kovčegov nagledal, privleče nekaj iz žepa, solnčen žarek pade nánj, to „nékaj“ se svetlo zabliška in meni se stori kar temno pred očmi — nož, dolg oster nož je! Še v drug žep seže — samokres se bode prikazal, izvestno — že sem čula besede „novce ali življenje!“, toda ne, hlebček črnega kruha pride na dan, mož si odreže velik kos in ga z najboljšim tekom pojé. Nekako umirila sem se. Približali smo se mostu v Ponte Tresi. „Buon viaggio, Signore!“ vzkliknil je marcijalni mož in izginil. Na oni stráni brega sva bili zopet na italijanskih tleh. Na meji v Fornaci so vtikali carinski služabniki nosove v najine kovčege.

Rešeni sva bili po sedaj tolovajev in morilcev, nizdolu smo šli v hitrem teku in pogled se je odpiral na Lago Maggiore.

Ob polu dvanajsti uri sva bili v Luino. Preradi sva ostavili voz, v katerem je nama pretela tolika opasnost. Kako sva se smijali, in kako sva bili ponosni, da sva jo tako hrabro premagali!

Luino je malo naselje, nežno ležeče na bregovji jezera. Na piazzii se vzdiguje kip Garibaldijev. Zopet junak svobode! Ali oni tam na bregu Iuganskem mi je mnogo, mnogo bolj simpatičen. V „Albergu di Posta“ stregli so nama prav slabo za zeló drag denar. V juhi so plavali debeli gómbi, izrezani iz necega sivega testa, in coteletti so bili tako črni in dišali so tako sumnivo, da nama je zadostilo videti jih samó od daleč — — ali, vrata se odpró in na pragu se prikaže blede molčeči gospod! To neskončno zasledovanje najinih stopinj mi je že skóraj presédalo. Nervozna sem bila, menda od jedva prestane „opasne“ vožnje in izpreletel me je mraz, videč kamenitega gosta. K sreči se mi je nasmihala na njegovi strani cvetoča žena. Poveretta, Poveretta!

O polu jedni uri sva stopili na parobrod S. Gottardo, neizogibljiva dvojica za nama, kakor vselej.

Lago Maggiore! Razvneti te pozdravljam v mislih iz nova in razvneti vzkliknem zopet: ti, ti si najlepše izmed jezer górenje Italije in če tudi vse tiskane in govoreče knjige svetá stavijo kómsko jezero visoko nad-te. —

Že po velikosti in širjavi so druga jezera pravi otroci proti ti morju podobni planjavi. Da bi mogla dostojno popisovati čudesa denšnjega dné, a predobro vem: taka lepóta zasmehuje vsako besedo. Okó jo gleda, srce čuti, ali beseda je onemogla izpregovoriti jo. Morebiti bi zadostilo povedati, da ta dan je bil najkrasnejši izmed vseh, ki sem jih preživela v deželi, po kateri sem stoprav zvedela, kako lep je svet — — in vender me sili olajšati si kipeče srce z govoricó. Kje li začeti, kje prestati v pohvali? —

Od konca gori v Švici še so obrobjeni bregovi z visokimi obrastnimi hribi in voda je zelena, a čim dlje tem bolj modro postaja in skóraj se izpreminja v bójo najčistejšega ultramarina. In čez to valovito raván se razpenja oni čudapolni šotor, ki je sestavljen ves od zlata, od rož in od vijolic! Zapadno bregovje je najkrasnejša panorama, ki si jo je móči misliti. Drugo prijazno naselje se nasmihá za drugim izmed ródniht brajd in oljčnih šum. Sasso die Ferro, zeleni gorski kolos, ki se tik jezera premo vzdiguje k višku, čuva nad Lavenom, lepim mestecem. Za zelenimi gorami, ki obdajajo bregovje, prikaže se zdaj Monte Rosa s petrobastim šapljem na ponosni glavi. Bližali sva se mestu Intru

in omamljena sem bila od čuda in blaženstva, kajti odpirala se je med hribi nenadno široka dolina in v vsi svoji krasoti, poslavljene od solnčne svetlobe, stali so blizu, prav blizu pred nama Švicarski prevzvišeni plemenitaši! Blesteče krone so nosili in z demanti čez in čez pretkan je bil večni njih hermelin! Najprvi se je pokazal mogočni Strahlhorn, potem triglavi Mischabel in za njim velikan Simplon z neizmernimi svojimi ledenimi planôtami. Južno nebó, najlepše jezero, rajsko-cvetoče bregovje in — večen sneg! Kje na zemlji je še najti združena taka čudesa? Mislim, da se z njimi svet ne more ponašati v drugič. Srce mi je vrisalo od veselja in ob jednom ga je polnilo sladko hrepenenje, kajti tako domače me je pozdravljajl sneg tam na skalnatih stenah, in planine so mi bile tako znane, kakor bi jih bila že davno gledala — domovina, domovina, mila tvoja podoba je stala pred mano! V največjih umotvorih stvarstva je tebe objemal željni moj duh! —

(Dalje prihodnjič.)

Vinska modrost.

Posnetke priobčuje J. Trdina.

18. Ko se je vinstvo po svetu razširilo, potrebovalo je nebeškega skrbnika in varuha. Sv. Peter skliče svetnike in jih vpraša, kdo bi hotel vzprejeti to veliko in imenitno dostojanstvo in službo. Vsi so se v jeden glas branili, ker so dobro vedeli, koliko greha bo prišlo iz vina, ki bi bilo izročeno njihovi skrbi. Sv. Peter veli: Ker se nihče za to čast ne oglasi, treba vadjati. Prinesel je v obeh rokah, da je komaj držal, cel kup kratkih slamic, med katere je vtaknil jedno dolgo in rekel svetnikom: Vlecite, kdor potegne najdaljšo slamo, moral bo biti vinski čuvaj, slab ali dober, kakor ga bo volja: na službo mu ne bo pazil noben priglednik ali vohun. Vsak svetnik vzame slamico, najdaljšo izvadlja sv. Urban. On se razsrđi in veli: Jaz bogme ne bom pospeševal pijanosti in razuzdanosti; grozdje bom gospodarjem tako varoval, da bodo lahko spravili svoj dobiček, velike posode ne bo treba omišljati zánj. Za jedno dobro letino jim bo prišlo pet, kdaj tudi deset slabih. Ker ni mislil zapustiti nebes zaradi te sitnosti, šel si je iskat hlapcev, ki bi skrbeli po vseh vinskih deželah, da trta ne bi mogla roditi nikjer predobro in preobilno, zlasti ne več let zapóred. V svojo

službo je vzprejel najhujše fante, ki so se nahajali na svetu. Ime jim je bilo: Pozebčev Pavel, Paležev Peter, Tóčarjev Elija, Oblakov Jarnej in Tičarjev Grega. Pavel se je trudil, da je trsje pozeblo, Peter je pošiljal na grozdje, ko je cvetelo (v drugi polovici rožnika) pogubljeni palež, Elija ga je pobijal s točo, Jarnej mu je delal škodo z oblačnim in dežévnim vremenom in kar je ostalo tem štirim, pozobali so do mallega vse škorci, kósi in drugi ptiči, katerih je napodil Grega brez števila v vinógrade. Tako se je godilo takrat in tako je še dan denašnji. Neusmiljeni hlapci sv. Urbana so krivi, da grozdje le malokdaj prav dozori in da so bogate vinske letine skoraj še bolj redke, nego bele vrane.

Opomnja. Hlapci sv. Urbana se zovó, kakor se vsak lahko domisli, po svetnikih, katerih god se praznuje tiste čase leta, ko so trte in grozdje v največji nevarnosti, da jih ne pokonča vreme. Jediní izimek je Tičarjev Grega, ki je dobil pridevek svoj od tod, ker se ženijo ptiči po narodni pravljici o sv. Gregorji.

19. Kurent se je porodil med javorovim drevesom in vinsko trto na prijazni Trški gori. Uboga, tamošnjim Dolenjcem neznana mati je iskala zaman botrov otroku svojemu. Obupno je zaječala: Ti ljudje so tri od kamena. Preljubi priči poroda mojega, zeleni javor in cvet toča trta! usmilita se vsaj vidva nedolžne sirote, bodita mojemu Kurentu botra in dobra prijatelja, ako mi je namenjena smrt, predno si bo mogel še služiti kruh s svojimi rokami. Javor in trta sta uslišala milo prošnjo jokajoče matere in jo potolažila. Javor ji velí: Naj si naredí tvoj sin gosli iz mojega lesa. Pele mu bodo tako čudovito zvoneče, lepo in ginjaivo, da ga bodo vabili v bližnje in dalnje kraje, v kmetiške kočé in gospóške gradove in hranili bolje nego brata in prijatelja. Vinska trta je dejala: Jaz botra pa bom skrbela, da bo prišel povsod, kjer koli bo godel, na mizo bokal za bokalom, za veselo uživanje vsi družini in tudi njemu. Zaklinjam ti se, draga mati, da žeja ne bo nikoli morila Kurenta tvojega. Kar sta botra obljubila, pošteno sta tudi izpolnila. Predno je še dorastel, slúl je Kurent za prvega godca v deželi in bil deležnik vsake gostbe in veselice. Ni mu trebalo pasti krav in ovac, niti potiti se na polji. Živel je brez žalosti in skrbi, brez truda in žaljev. Nihče ni pojedel toliko mastnih založkov, nihče popil toliko kupic sladkega vina, kakor slavni umetnik Kurent. Prvak vseh godcev bil je ob jednom tudi prvak vseh vinskih bratcev. Staro, jako verjetno poročilo trdi, da so podedovali neugasno žejo njegovo godci vseh vekov in narodov in tudi slovenski in to brez razložka, naj stanujejo in kratkočasijo svet na pisani deželi ali pa — v beli Ljubljani.

20. Sv. Urban je vprašal prijatelja Kurenta, če je zagodel ljudem že vse pesni in napeve, kar jih zna. Kurent je dejal: Vse, samó jednega še ne. Tega napeva pa zato nisem hotel igrati, ker bi poslušalce tako razvnel, da bi popili vse vino, ki ga imajo, prej nego v treh dneh in bi se tako naskakali, da potem štirideset dnij ne bi mogli nič plešati. Sv. Urban zavriskne veselo: Brate, povedal si mi krasno novico. Zdaj vidim, da bi se moglo vsaj to leto odpraviti pohujšanje, ki ga dela o svetem postnem času vino in kar je ž njim v zavezi. Lepo te prosim, zagodi Slovincem najboljšo kratkočasnico svojo, da jim poteče vino že pred pustom in bodo mirovali potem vsaj do Velike noči. Kurent obljubi prijatelju, da mu bo željo izpolnil, dasi ga je nekoliko skrbelo. Pustno nedeljo jel je hoditi od hiše do hiše, od vasi do vasi in gósti rojakom tako burkasto in radostno, tako sladko in zapeljivo, da so pili, jedli, vriskali, peli in skakali noč in dan, kakor da so pobesnili in zdivjali. Z vinom, pečenko in potvico so gostili vsakega brez razložka, prijatelja in sovražnika, domačina in tujca, berača in bogatina. Ostanke so polivali in metali po tleh, da so se napasli ž njimi vsi psi in mački, vsi vrani, krokariji in kragulji, kar jih je živelo takrat v dolenski krajini. V svojem zamikanji in oduševljenji dali bi bili ljudje človeku, da jih je prosil, dušo, srce in časno in večno izveličanje svoje. Kurenta so iz neskončne hvaležnosti in veselosti skoraj zadušili z burnimi objemljaji in zdravijcami, katere je moral izpiti na svoje in njihovo zdravje. Njegovi ženi, kateri je tekel že deveti mesec, dajali so za cvrtje cele košare jajec in cele sode najslajše starine, da bi se tolažila in krepčala z njo v slabostih in težavah bližnje otročje postelje. Tako je prišel o splošnem pitji in petji, ukanji in rajanji najveselejši dan vsega leta, slavni pustni dan, katerega se najé in napije do sitega tudi tisti siromak, ki je trpel vseh dolgih dvanajst mesecev žejo in lakoto. Ali to leto pustni dan ni prinesel polnih miz nì kmetu nì gospodu, nì bogatašu nì revežu. V svojih brezumnih, dvodnevnih veselicah pojedli, popili in zadržali so Dolenjci vse, kar koli so bili pridelali in priredili boljšega. V kletih in hramih niso imeli več nì kaplje vina, v žitnicah nì zrna pšenice, v svinjaki nì jednega rilca, v kurnikih nì jednega kopunovega in puranovega kljuna. V tej prejšnje čase neznaní revščini popraševali so se obupno, kdo jim je zakrivil to splošno bedo in sramoto. Od vseh stranij je donel isti odgovor, da je krivec vsi nesreči hudomušni Kurent, ki je s svojimi vražjimi goslimi zmešal ljudem pamet, da niso mogli nič misliti na potrebe bodočih dnij, tednov in mesecev. Srdita množica ga je zgrabila in obsodila, da ga treba še isti dan zabosti, truplo mu sežgati in je vreči v Krko, da je odnese v daljni svet,

ker ni vreden groba v domači zemlji. Kazen se je zvršila na tanko tako, kakor je ukazal razkačeni narod. V nje spomin še dan danes Kurenta pustni večer v nekaterih krajih zabadajo, v drugih sežigajo ali pa mečejo v bližnjo vodo. Kurentova žena je porodila še tisto noč in drugi dan je šla iskat z detetom v naročji jokaje predrazega moža po vseh cestah in ulicah, po vseh lokah in dobravah. Na isti način ga išče vsako pepelnično sredo še dan denašnji. Tako je poginil stari Kurent, ali ta izguba se je brzo nadomestila, kajti je podedoval njegov sin, mladi Kurent, jasni um, goreče srce in spretne prste svojega slavnega očeta. Slovenske bajke in pustne šege ne bodo dale, da bi se mu pozabili godčevska umetnost, slana šaljivost in bistrourni domišljaji, s katerimi se je znal rešiti iz vseh stisk in nevarnostij na tem in celó na ónem svetu.

(Dalje prihodnjič.)

Gospod Janez.

Novela. Spisal Janko Kersnik.

(Dalje).

Drznil se ni, objeti jo in stisniti k sebi; — obstal je pri oknu in zrl venkaj v krasno poletno noč.

A nagnil se je vender k nji.

„Helena, me li ljubiš — kakor ljubim jaz tebe — Helena — ali me ljubiš?“ —

Ona je obrnila rudeči, solzni obrazek k njemu. Sedaj bi jo bil objel in poljubil, toda vstopila je teta.

Ostal je še nekoliko časa pri čaji, katerega je bila pripravila teta — v slovó, kakor je dejala — pa odšel je kmalu.

Helena ga je spremila do stopnic.

„Se li moreva videti jutri?“ vprašal je Peter ter prijel jo za roko. „Jaz sem prost, po polnem prost — ves dan — po noči pa odpotujemo.“

Deklica je malo premišljevala.

„Dà, dà,“ reče potem, „toda ne tu blizu — tam pri môstu morda, če hočete — če hočeš — takoj popoldné — in potem pojdeva čez Reno v Deutz; tam me nihče ne pozna — — popoldné torej, izgovorila se bom pri teti.“

„Dobro! Čakal bodem — — —“

„Lehko noč!“ hitela je ona, in pri tem je čutil Vran gorek poljub na ustnih. — — — — —

Druzega popoldné je pričakoval Peter dolgo, dolgo deklice svoje. Hodil je sem ter tja pred krasnim železnim mostom, ki veže preko široke Rene Kolonjo z mestecem na onem bregu ležečim; — imenuje se Deutz. Doma je bil vse opravil, kar je bilo treba, svoj kovčeg itak izročil že slugi, in sedaj je bil v istini prost do poznega večera, ko je odhajal železnični vlak.

Okolo štirih stoprav je prišla Helena — nekoliko razburjena in upehana po nagli hoji, toda vesela

Oklenila se je tesno roke njegove, in tako sta šla čez most, ne da bi bil kdo izpregovoril besedico.

„Kam pojdeva?“ vprašal je Vran onkraj mostú.

„Venkaj, venkaj iz mesta — tja proti onim góricam.“

Kmalu sta se sprehajala med krasnimi vrta, ki objemajo lepe vile po góricah na renskem bregu. Samotno je bilo tam, in oná dva si tudi družbe želela nista. Sédla sta na klop pod košatim orehom, odkoder se je odpiral diven razgled na široko, v dolini pod njima tekočo reko, iz katere so odsevali rudeči žarki zahajajočega solnca.

Ali oná dva nista zrla tja doli. Govorila sta o svoji ljubezni, o bodočnosti, o zopetnem svidenji — in pri tem je držal Peter deklico čez pas, in ona mu je stiskala desnico z obema ročicama.

„Ali boš čakala, da pridem zopet?“

„Moreš li vprašati?“

„In me ne boš pozabila?“

„Tebe? Nikdar, nikdar! Pa ti?“

„Helena!“ — — — —

Zmračilo se je, ko sta se vračala domóv. Pred hišo, kjer je stanovala Helena, sta se ločila; deklica je tiho jokala, a tudi on je le zašepetal: „Z Bogom, z Bogom, Bog te obvaruj!“ — — —

Za tem sta si pridno dopisovala. Vran je končal vse pravniške studije in izpite ter je bil skoraj imenovan pristavom pri sodišči blizu Dunaja. Tedaj mu ni bilo v mislih vračati se v domovino, kajti razven brata tam ni imel več sorodnikov. Roditelja sta mu bila že pomrla.

Prvi dopust, katerega je mogel doseči, porabil je v to, da je potoval zopet v Kolonjo. Tam je našel vse, kakor je bilo pred tremi leti, le Helena se mu je dozdevala krasnejša in milejša, nego li prej. Teta je bila bolehná, toda vznemirjala še ni bolehnost nikogar. Tedaj je

Vran snubil Heleno svojo pri teti in dogovorili so se, da se bosta pol leta potem poročila.

Srečen in vesel se je vračal Vran po minulem dopustu iz Kolonje ter doma jel pripravljati, kar je bilo potrebnega za novi stan. V nekaterih tednih pa mu piše Helena, da je teta po kratki bolezni umrla, in da je ona, ker sama ni mogla ostati, prevzela službo odgojiteljice v plemenitaški rodbini za kratek čas, ki ju še loči od poroke.

Vranu poslednja novica ni bila po volji in najrajši bi bil takoj šel po nevesto svojo, toda druge okolnosti niso dopuščale tega; vztrajati je trebalo še nekoliko mesecev.

Odslé pa so dohajala njena pisma vedno redkeje, in ko ji je Peter to malomarnost očital, izgovarjala se je, da ima preobilo pôsla. Vran je bil nekoliko vznemirjen, vendar hudega ni slutil. Ljubil je Heleno z vso strastjo, katere je zmožna prva mladeniška ljubezen.

Pa zdajci je Helena opustila pisma; ves mesec ni bilo nobenega, navzlic temu, da je Vran napósled v silnem nemiru pisal sleharn dan. Pet tednov pozneje pa je došel zopet list od nje. Peter ga je vzprejel v pisárni, ali kakor ga je še malo prej silno želel — vendar se ni upal čitati ga takoj. Doma stoprav v svojem stanovanji je razgenil pismo s tresočimi prsti. Čital je je dvakrat, trikrat — iz prva tiho, a potem glasno, skoraj kričé, in potlej je planil kvišku ter kakor besen divjal po sobi.

Pismo pa je bilo táko-le:

„Ljubi moj, odpusti mi! Jaz sem danes žena družega; — usojeno mi je bilo tako! Ne povprašuj po meni in pozabi, kar je bilo, kakor izkušam pozabiti jaz. Odpusti mi in ne zaničuj me!

Helena.“

Z divjim grohotom se je ustavil Vran zopet pred mizo, na katero je vrgel pisanje.

„Tja se popeljem, takoj, takoj, za njo, in potem“ — krčevito je stiskal pesti svoje.

Isto noč ni zatisnil očesa, a vendar je bil družega dné mirnejši. Premišljeval je vse hladnokrvneje ter polagoma privadil se tudi temu hudemu udarcu.

Po Heleni ni pozvedoval. Nameraval je iz početka odgovoriti ji, ali tudi to je opustil. V vztrajnem delu je izkušal pozabiti prvo svojo ljubezen, in poleg tega je jel uživati življenja slast, kolikor sta mu dopuščala — čas in skromno imetje. Pa tudi to ga je minulo. V dveh letih se je izpremenil v resnega mirnega moža, kakeršnega smo ga spoznavali v prvih poglavjih te povesti. — — —

Danes pa — to srečanje!

Tujka, katero je bil ugledal v gozdu nad kopeljo, ta tujka je bila — Helena.

IV.

Napótil se je bil proti vasi. Ali kakor hitro je še malo prej ukrenil, da ostavi takoj kópel, da se izogne vsakemu snitju z óno ženo — tako naglo se mu je omajal ta ukrèp; prejšnji mir se mu je zopet povrnil, ko je korakal proti krčmi, kjer sta se bila ločila z Ivaničem.

„Haha, česa se mi je bati! Iskal je ne bodem, pa če jo srečam — tudi ne bom povešal očij. A kaj dela tu, kako je prišla semkaj — semkaj v te kraje?“

Tako je premišljeval in poslednja vprašanja so ga jela vedno bolj zanimati.

V krčmi je sédel k mali mizi pri oknu, kjer je bilo prostora samó za dva gosta. Vran si ni želel družbe. Ivaniča, ako dojde, bi še prebíl.

In res mu ni bilo treba predolgo čakati. Prišel je skoraj, toda ne sam. Vran ga je v silno začudenje svoje ugledal v družbi ónih dam in gospodov, katere je bil malo prej srečal v gozdu. Pozdravil je uljudno sodnika, in tačas je obrnila tudi Helena svoj pogled vánj; zdelo se je ónemu, da se je malo zarudela.

Vsa družba si je izbrala svojo mizo v górnjem konci prostorne gostilniške sobe. Helena — bodi si slučajno ali navlašč — séla je tako, da je pregledovala lahko vso sobo, torej tudi prostor, kjer je sedèl Vran.

Tega je obvezela nekakšna mrzlica; nemožno mu je bilo ostati mirnemu, in da bi udušil in utopil rastočo razburjenost, izpraznil je zapóred dva kozarca vina; potem se je obrnil v stran ter zrl venkaj skozi okno na široko cesto, kjer je veter vzdígal goste oblake sivega prahú. O pogovoru ónih pri nasprotni mizi ni mogel mnogo čuti, le Ivaničev kričeči glas bil mu je vedno na uho. Zdelo se mu je, da naziva óni jedno gospíj „baronico“, pa spoznati ni mogel, kateri velja ta naslov. Govorili so sedaj nemški, le časih, kadar je Ivanič umolknil, čula se je francoščina.

Nekolikokrat je obrnil sodnik svoj pogled tja gori, in vselej so se srečale oči njegove s Heleninimi. In čudno! Oni pikri izraz zaničevanja in sovraštva, kateri mu je prej sijal z lica, izginil mu je polagoma in se umeknil mehjemu, tožnemu. Kako živo mu je stopil v spomin óni krasni popoludan, ko sta se sprehajala s Heleno med vrta na renskem

bregu, ko jo je tresočo se in hrepenečo poljubljal in stiskal k sebi — pod njima v dolini pa so se žarili valovi veličastne reke v večernem solnci! In pozneje! Ko jo je bil obiskal čez malo let, kako srečna, kako polna najslajše nade sta bila tedaj! In potem óno grozno pismo!

Tu so se mu zopet krčevito stisnile pesti.

Sklenil je počakati Ivaniča, da se bode ločil od óne družbe; pozvedeti je hotel še danes, kje biva sedaj Helena, in kako je prišla v to kópel in vse drugo, kar koli vé Ivanič o nji. Čul je tudi, da so óni ukazali upreči, a Ivanič tega ni storil. In res je stala kmalu potem lepa kočija pred gostilno, v katero sta bila uprežena dva velika konja. Njijina oprava kakor kočijaževa livreja — vse je bilo elegantno in po najnovejši šegi.

Družba je vstala in Ivanič jih je spremil do vozá, pri izhodu pak mignil sodniku, da se vrne takoj.

„No, je li to Vaša Rusinja?“ déje Vran s posiljenim nasmehom, ko prihití óni zopet v sobo.

„Oh, Bog váruj! To niso tujci, to so domači ljudje!“ zavrne Ivanič.

„Oh, kaj — domači? Ni mogoče!“

Sodník se je silno čudil, a vender ga je obhajal nekak čut zadoščenja, tihega, a rastočega veselja.

„Zakaj ne? Ker govoré francoski in nemški? To dela vender vsak — kdor zna in more!“

Sodníka je jezilo Ivaničevo modrovanje.

„Povedite mi vender — kdo je — kdo so ti ljudje“, reče nestrpljivo.

Oni se je pazljivo ozrl vánj.

„Kdo vé, — kdo vé? Se li zanimate zánje — oh! Za malo baronico Heleno morda, ki je sedela Vam vis-à-vis in itak mene povpraševala, kdo in kaj ste — Vi! Ha, ha, kdo vé, kdo vé?“

Ivanič se je veselil bistrournosti svoje.

„Pustite burke!“ zavrne ga Peter skoraj osorno, toda uvidel je takoj, da s tem pri človeku Ivaničeve bire ničesa ne opravi. Jel se je torej sam šaliti.

„Vi bi me vender predstavili — pa morda se bojite konkurence.“

Ivanič je odgovoril z zaničljivim smehom.

„Zakaj mi tega niste prej povedali. Kdo vé, kdo vé?“

„Pa čakajte — peljiva se tja — jutri, pojuteršnjem, kadar hočete. Vedite, ti so blizu od tu z Rudnika. Oni plavolasec — to je baron Milde, nemški baron, Prus — tam od Rene nekod je doma — pa huj!

— to Vam je klerikalec — čudno, da Vam gospod Janez ne pripoveduje o njem.“

„Je li on znan ž njim?“

„Se ve da — na Rudnik, v grad imate komaj tri četrti ure hodá!“

„Oh!“

Ivanič si je užigal smodko, sodnik pa je nestrpljivo sukal kozarec med prsti.

„No — in óni — drugi?“ sili Peter.

„Oni? To je pa baronov svak in žena njegova, Mildejeva sestra. Prišla sta tudi od tam nekodi — kdo vé, kdo vé, — tam od Rene, in ostaneta menda ves mesec na Rudniku.“

Zdaj je vedel Peter, da je Helena — baronica Mildejeva.

„Kako so prišli ti Nemci sèmkaj?“ vpraša na videz malomarno, a v istini s silnim hrepenenjem, zvedeti kaj več o nekdanji ljubici svoji.

„Kako? kdo vé — kdo vé! Denar ima ta pruski junker, in kupil je pred tremi leti graščino rudniško ter jo drago plačal. Tudi mojo je kupoval — pa kdo vé, kdo vé?“

„Ali imata kaj — kaj otrók?“ vprašal je Vran. Sam ni vedel, zakaj mu je tako tesno postalo pri tem vprašanju.

„Oh — nič — nič! Pa — kdo vé, kdo vé?“

Ivaniču se je zdaj to njegovo vedno „kdo vé, kdo vé“ tako smešno zdelo, da se je glasno zagrohotal.

„Torej — kedaj pojdeva tja — na Rudnik?“

„Ne vem; dopust mi poteka — pa morda pojdem z župnikom tja!“

„Oh, se vé da! Morda mislite, da Vas bo gospod Janez bolje priporočil. Pri baronu — klerikalci pač — pa pri lepi baronici?“

Petra je jezilo to besedičenje.

Domislil se je tudi, da bode treba Janezu iti naproti, in poslovil se je pri Ivaniči, kateri je nameraval ostati še do večera v kopéli.

Naglim korakom se je vračal Peter po cesti, po kateri je bil prišel zjutraj, pa kako povsem drugačen je bil sedaj duševni njegov položaj, nego zjutraj.

„Helena, Helena!“ šepetala so mu sto in stokrat ustna, ne da bi bil sam vedel za to, in vse misli so se mu vrtele krog vprašanja: „Ali pojdeš tja?“

„Pojdem, pojdem!“ sklenil je napósled ter švignil s palico po robidovji ob cestni meji, da so ovijače odletele.

In s tem sklepom se mu je povrnil tudi prejšnji mir. Povpraševal se ni, kaj namerava s takim pohodom, kaj mu bo hasnilo, trgati stare rane in mučiti celó njo, ki je morda itak trpela; do vsega tega mu ni bilo.

„Naj bo, kar hoče!“ dejal je, in s tem se je izročil brezpogojno usodi svoji. . . .

Janeza ni dolgo čakal, prisédel je na voz in pripovedovala sta si med vožnjo drug drugemu o svojih denašnjih zabavah. Sodnik se vé da ni razodel skrivnosti svoje, toda povedal le, kar je zvedel po Ivaniči.

„Jaz se nisem domislil teh Mildejevih,“ omenil je župnik, „če ne bi te bil že peljal tja. Znan sem tam, in dobri ljudje so to.“

„Torej pojdiva jutri ali —“

„Kadar hočeš!“ —

Pri večerji Peter ni bil zgovoren in odšel je kmalu v svojo sobo; zaspal pa — dolgo ni.

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

XII.

Književna zgodovina Slovenskega Štajerja.

Spisal Ivan Macun. Založil in na svetlo dal pisatelj. V Gradcu. 1883.

„Ta knjiga, ki je že toliko let strašila po slovenskih novinah, prišla je v Gradcu na svetlo in gotovo je bode iz vsega srca vesel vsak prijatelj naše književne in kulturne zgodovine, če se bode tudi marsikdo zavedal ob to ali ono hibo, osobito jezikovno. . . . Pregledali smo jo toliko, da jo moremo z dobro vestjo priporočati slovenskemu občinstvu. Vsak bode našel v nji mnogo novega, zanimivega književno-zgodovinskega gradiva.“

S temi besedami je bil omenjeno knjigo naznanil „Lj. Zvon“ (1883, šte. 6., str. 402). Ker se bode to poslednje književno delo zdaj že pokojnega prof. Macuna (umrl 27. okt. 1883.) med čitajočim našim občinstvom, mislim, težko tako razširilo, kakor bi bilo želeti: to mi naj bode dovoljeno, da podam tu najprej ob kratkem pregled vse knjige, „ki nam“ — zopet po besedah „Lj. Zvona“ (1883. 11. 729.) — „v nekoliko nedovršeni obliki podaje mnogo zanimivega in deloma čisto novega gradiva“; a potem ji hočem pridejati nekatere opazke oziroma dodatke, kolikor sem mogel še zaslediti o tem predmetu.

1.

V „Pristopu“ str. 1—9. govori pisec I. o jeziku nemškem in latinskem, kateri je bil iz prva pri nas v rabi; zatem razpravlja II. o raz-

vitku narodne ideje na slovenskem Štajerji, kjer omenja tudi nekaj ob „ilirizmu“ ter namišljanem „vseslovanskem“ jeziku; napósled III. razdeljuje vso tvarino svojega spisa, in to na tri vrste.

V prvi vrsti na str. 10—62. predočuje nam pisatelj kronologično „one učenjake, ki so največji del se posluževali latinščine ali pa nemščine, — tedaj čas in delovavce na duševnem polju, kojim néje bil namen naroden, slovanski, nego mednarodn, splošen“, in to v dveh dobah: A.) do leta 1700, B.) do leta 1830. Ti so: A.) Sv. Viktorin, škof v Ptujih † 303; Tom. Prekokar (Ferlower) rojen v Celji, umrl 1496, G. Briccius iz Celja, A. Perlah iz Svičine, P. Muhič iz Celja, B. Kuripešič iz Gornjega Grada, F. Montegnana iz Celja, P. Merkas iz Ljutomera, J. Ostrich iz Radgone, E. Spicig iz Maribora, A. Zehetmayer iz Radgone, E. Vols iz Radgone, Krasnik iz Konjic, E. Ferlinec iz Jarenine, E. Šlozgo iz Maribora, J. Frey iz Celja, J. Gründel iz Maribora, A. Maurisberg iz Celja. B.) J. S. Popovič od Vojnika, J. Geist iz Ljutomera, J. Bartolotti iz Konjic, M. Brdnik iz Slov. Gradca, K. Tirnberger, iz Ptuja, K. A. Kleinmond iz Maribora, G. Rojko od Sv. Petra pri Mariboru, A. Luby iz Laškega trga, Fr. Gmeiner iz Studenic, Fr. Neupauer iz Maribora, J. Leuzendorfer iz Laškega trga, A. Košak iz Celja, L. Löw iz Maribora, Kastelic iz Maribora, J. A. Sunko iz Slov. Gradca, A. Turtltaub iz Maribora, Š. Povoden od Svičine, M. Eisl iz Radgone, J. Domajnko od Radgone in J. Knolc iz Ljutomera.

V drugi vrsti opisuje nam pisatelj od str. 63—158. one „može in predmete, kojim je namen delovanja narodni jezik“. Ti so razdeljeni na štiri dobe: A.) do 1800, B.) do 1830, C.) do 1830, D.) do denašnjih dnij. Naj tudi té navedem vsaj po imenu, rodišči in stanu. Glavni, o katerih nam se podaje daljši ali krajši životopis in primerna océna njihovih spisov, so našemu pisatelju ti-le: A.) Jožef Hasl, rojen v Celji, jezuit (in župnik v Dolu) 1770,*) Franc Gorjup roj. v Celji, (komisar ali dekan pri Novi Cerkvi) 1770, Anton Breznik, beneficiját v Žalci 1789, Janez Goličnik, roj. v Mozirji, župnik v Grižah 1792, Andrej Reja, roj. v Korminu (na Goriškem), župnik v Zibiki in v Š. Mariji 1801, Janez Pavel Ješenak, roj. v Slov. Gradci, župnik v Ulimji, stolni prošt pri Sv. Andreji 1821, Mihel Zagajšek (Georg Sellenko), roj. na Ponikvi, župnik na Kalobji 1791, Leopold Volkmer, roj. v Ljutomeru, kaplan na Ptujih in potem pri Sv. Vrbanu, † 1814; B.) Janez Nep. Primic, roj. v Zalogu (na Kranjskem), učitelj slovenščine na liceji v Gradci, 1812, 13,

*) Številke pomenijo, katerega leta je dotični pisatelj kaj pisal ali na svetlo dal — kolikor Macun omenja; vendar vseh letnic ne beležim tu pri vsakem.

Ivan L. Šmigoc, roj. pri Sv. Andreji v Halozah, oskrbnik ptujske graščine, 1812, Štefan Modrinjak, roj. v Središči, župnik pri Sv. Miklavži bl. Ljutomera † 1827, Andrej Gutman, roj. bl. Radgone, župnik pri Sv. Jakobu v Slov. Goricah, 1838 idr., Anton Krempej, roj. pri Radgoni, župnik pri Mali Nedelji, 1833, 39, 44, Peter Dajnko, roj. bl. Radgone, napósled dekan pri Veliki Nedelji, 1824 itd. 44, Jožef Lipold, roj. v Mozirji, župnik v Rečici 1810, 50; C.) Dragotin Šamperl, roj. pri Sv. Vrbanu, stud. filozof. v Gradci 1838 idr., Stanko Vraz, roj. pri Svétinjah, stud. jur. v Gradci 1839, potem pisatelj v Zagrebu, Anton Murko, roj. pri Sv. Rupertu v Slov. Gor., stud. v Gradci 1832, 33, napósled dekan v Hočah, Oroslov Caf, roj. pri Sv. Trojici v Slov. Gor., † beneficiját na Ptui, 1851, 53, 73, 74, Franc Miklošič, roj. pri Ljutomeru, prof. vseučiliški v Gradci in na Dunaji, 1840 itd., Josip Muršec, roj. pri Sv. Bolfanku v Slov. Goric., kaplan na Ptui, potem prof. veronauka na realki v Gradci, 1847, 50, 67, Štefan Kočevár, roj. v Središči, doktor medic. v Podčetrtku in v Celji † 1883, Lovro Vogrin, roj. pri Sv. Trojici v Slov. Gor., napósled stolni prošt v Mariboru, 1853, 63, Matija Prelog, roj. bl. Ljutomera, dr. medic. v Mariboru, 1864, Davorin Trstenjak, roj. pri Sv. Juriji pri Ščavnici, sedaj župnik v Starem Trgu poleg Slov. Gradca, 1839 itd., Ivan Macun, roj. pri Sv. Bolfanku v Slov. Gor., prof. gimn. napósled v Gradci, 1850 idr., Anton Martin Slomšek, roj. na Ponikvi, napósled knezo-škof lavantinski, 1832 itd., Valentin Orožen, roj. pri Sv. Juriji pri južni železnici, bivši kurat pri Sv. Martinu bl. Gornjega Grada, 1833 itd., Jožef Hašnik, roj. v Tribunjah bl. Vozenice, napósled župnik pri Sv. Juriji ob juž. želez., 1836 itd., Josip Drobnič, roj. pri Sv. Hemi kraj Sotle, duh., gimn. učitelj v Celji in v Gradci, 1849, 50, Ignac Orožen, roj. v Laškem Trgu, sedaj kanonik v Mariboru, 1854; D.) Jožef Krajnc, roj. v Škalah 1848, bivši slov. učitelj obč. drž. zakonika, dr. Jakob Razlag, roj. pri Mali Nedelji, advokat, 1851, 62 itd., Božidar Raić, roj. pri Sv. Tomaži bl. Vel. Ned., sedaj župnik pri Sv. Barbari v Halozah, 1852 itd., Ferdo Kočevár, roj. v Žalci, računski revident v Zagrebu, † 1878, Jožef Iskrač, roj. na Frankolovem, 1863, Josip Šuman, roj. pri Sv. Ani v Slov. Goric., zdaj prof. gimn. na Dunaji, 1863 itd., Janko Pajk, roj. pri Sv. Petru (katerem?), zdaj prof. gimn. v Brnu, 1862 itd., Anton Kos, roj. pri Sv. Križi poleg Slatine, zdaj tajnik pri banskem stolu v Zagrebu, dr. Ivan Gršak, roj. pri Sv. Petru pod Svet. Gorami, zdaj notar v Ormoži, 1865 idr., Maks Pleteršnik, roj. v Pišecah, zdaj prof. gimn. v Ljubljani, 1865 idr., dr. Josip Vošnjak, roj. v Šoštanji, zdaj v Ljubljani, 1866 idr.

in Jakob Gomilšak, roj. pri Sv. Bolfanku v Slov. Gorici, zdaj nemški pridigar v Trstu; — ter še nekateri pisatelji v raznih časopisih in novinah, kakor Baš, Fasching, Fekonja, Flegerič, dr. Glaser, Holz, dr. Križan, dr. Pajek, dr. Ribič, oba dra. Srnea, dr. Šket, Štifter, Hubad, dr. Turner, J. Žuža, Wiesthaler, Žolgar itd., pa Jos. Šubic (roj. v Mokronogu na Kranjskem, umrl v Mariboru 1861)

V tretji vrsti omenja pisatelj A.) Časnike in B.) Narodno pesništvo, str. 159—174. A.) Časniki so: a) novine: „Celske slovenske Novine“ 1848, 1849, in „Slovenska Čbela“ v Celji 1850, a v Mariboru: „Slovenski Gospodar“ od 1867. l. (uredniki dr. M. Prelog, Dr. J. Ulaga, dr. L. Gregorč), „Slovenski Narod“ (urednik A. Tomšič) 1868 do 1872., „Zora“ (ured. Trstenjak, Pajk), „Slovenski Učitelj“ (ured. Iv. Lapajne) in „Popotnik“, iz prva v Celji, (ured. J. Lopan), potem v Mariboru (ured. M. Nerat); b) letniki: „Drobtince“, almanah „Zora jugoslavenska“ 1852, 53. izd. Razlag s sodelavci, zabavnik „Nanos“ (izd. J. Vijanski), almanah „Lada“ (izd. marib. gimnazijalci) 1864, in nekateri programi gimnazije mariborske in celjske t. j. slovenski spisi v njih; potem c) „Deželni zakonik“, Razlagov „Pravnik“ in Gršakova „Čitalnica“. B.) V narodnem pesništvu se imenuje Jurij Vodovnik in nekateri nabiralci slovenskih narodnih pesnij (v Štajerski).

Kot sodelavci „Drobtinic“ se posebe omenjajo: Mihael Stojan, roj. na Teharjih, napósled dekan v Braslovčah, 1842 idr., Matija Vodušek, roj. v Dramljah, opat v Celji, 1848 idr., Jožef Rozman, roj. pri Sv. Martinu bl. Kranja, napósled dekan v Konjicah, 1851 idr., in Franc Kosar, roj. v Braslovčah, sedaj kanonik v Mariboru, 1863 idr. (Zakaj pisatelj teh ni uvrstil že med prej imenovane, ne znam; saj so i ti sestavljali ter izdali tudi druge, samostojne spise in ne samó le v onih knjigah).

Izmed drugih pisateljev še se kratko omenjajo: Šrol, dr. Ulaga, Žličar, Ciringer, Ripšl, Oliban, Majciger, Fel. Globočnik, Arlič, Virk, J. Bohinec. K tem pak še pod črto petnajst sodelavcev pri knjigah „Družbe sv. Mohora“: P. Cizej, J. Gomilšak, Fr. Hubad, Fr. Jančar, Jos. Karba, Fr. Kosar, dr. J. Križanič, J. Majciger, dr. J. Srnc, J. V. Slemenik, J. Steklasa, M. Valenčak, J. Virk, dr. Vošnjak in J. Žitek.

V „Dodatku“ napósled str. 174—179. govori se še nekaj malega ob umetnikih, posebno o bratih Ipavcih, skladateljih. —

Kakor iz „Predgovora“ pozvédamo, namenjen je bil ta spis Macunov iz prva za knjigo „Slovenski Štajer“, katero je začela izdavat i „Matica

Slovenska“; no po raznih nezgodah ga je izdal pisatelj kot samostalno delo. Posvečena je „Književna zgodovina Slovenskega Štajerja“ vitezu dr. F. Miklošiču, a za motto, t. j. začetek, kakor tudi za konec, „Odstop“, rabi ji nemški citat.

Toliko v pregled Macunove knjige „Književna zgodovina Slovenskega Štajerja“, o kateri še naj tu stojé besede D. Trstenjaka: „Obilo zanimivega gradiva je g. pisatelj z velikim trudom nabral. Predložil je svojim rojakom obraz dušnega razvitka štajerskih Slovencev in pokazal, da mali slovensko-štajerski narod ima mnogo mož, kateri služijo njemu in znatnosti na čast in slavo. Starejši in mlajši rodoljubi bodo spoznali marsikterega svojega učenega zemljaka, o katerem še dosle nič slišali niso. Starejše rodoljube bodo njihova slavna imena s ponosom, mlajše pa z navdušenjem navdajala“ („Kres“, 1883. 6. 327). And. Fekonja.

(Konec prihodnjič.)

Senánus redivivus.

„Kdor molčí, desetim se odgovori“, veleva národna prislovica, vendar vselej človeku ni molčati, zlasti ne, kadar mu ne gré zgolj za osebo svojo, nego če ima zagovarjati znamenitejšo stvar, o kateri je po najboljšem uverilu poslal med svet svojo misel natisneno.

Nekov g. T. Črv je v podlistku 205. štev. „Slov. Naroda“ pod naslovom „Nekaj o Preširnu“ izkušal ovréči trdno uverilo moje, da je Preširnu pri zlaganji njegovega „Senána“ rabila angleškega pesnika Tomaža Moora zabavljica „St Senanus and the Lady“ v tóli, da je posnel iz nje misel vodnico, katero je vrhu tega mnogo estetičneje zasukal, nego li je storil angleški pesnik sam.*) G. Črvu se namreč „mni“, češ: tako isto bi se lahko reklo, da je proti Kopitarju napérjeni ostri sonet Preširnov posnéték Puškinovega „Sapóznika“, dasi sta oba pesnika vzela sámo príliko iz Plinija. „Bi-li ne bilo možno, da bi bila tudi s „Senánom“ taka? . . .“ misli dalje g. Črv s „prijatelji“ svojimi ter pripoveduje, da je po raznem povpraševánji stoprav pred nekaterimi meseci dobil na ogled Preširnovega „Senána“ rokopis, „koi je sedaj v rokah gospoda profesorja na učiteljšči V. Z.“, a kar je najvažneje: „ta „Senánus“ ima s konca opomnjo, če se ne motim: „Acta sanctorum“ in poleg je zapisana óne knjige stran, na katerej naj se nahaja snov naše „legende“ — tako završuje podlistek

*) Glej „Ljublj. Zvon“, I. str. 312.

svoj g. Črv, ki tudi izreka, da ne pozná rokopisa Preširnevega, kar vender po mislih njegovih „za našo stvar né posebne važnosti, kajti kdor ga je pisal, pisal ga je izvestno*) po pesnikovem rokopisu.“

Ukrênil sem bil iz prva molčati na ta književni pouk g. Črvá, a ker se tiče stvar čestí nesmrtnega pesnika-velikana slovenskega, odgovorjam g. Črvu to-le:

Naj je vzel Preširen jedro svojemu sonetu: „Apél podobo i. t. d.“ iz Plinija ali iz Puškina, to ni v nikakeršni bistveni zvezi s poródom „Senánovim“, niti je dokaz, ki bi ovrgel „hipotezo“ mojo, da je dal angleški „Senanus“ povod „Senánu“ slovenskemu. V kóli je Preširen védel glas ruščini, tega ne znamo; ali da je bil mojster v angleščini, kakor malokateri književnih vrstníkov njegovih, svedočijo nam koreníto odlomki Byronove „Parizine“, dasí ne še po polnem oglajeni po roki njegovi. Kako li se zatorej upa trditi g. Črv, „ká né imel Preširen, zlagajóč „Senána“, pred sóboj angleškega pesnika,“ nego: „Acta sanctorum?“ Kolkor je meni znano, in sicer iz najboljšega izvóra, rêči smem, da se naš genijalni Preširen ni preveč zanimal za asketično berílo, in navzlic tisti opomnji, katere se g. protívník moj tako zmagonosno oklepa, povém mu, da ométanje njegovo uveríla mojega ní najmenj ni omajalo!

G. Črv je očitno povedal, da ne pozná rokopisa Preširnevega. Ta izpóved služi njemu le v kvaru, kajti svedóči, da se mož ne bavi sóebno z najnovejšo leposlovno književnostjo našo, sicer bi bil izvestno pogledal v Stritarjev „Zvon“ 1879. l., str. 73, kjer se nahaja facsimile odlomka Preširneve pesni „Romarska“. Ako g. Črv ni utegnil ali morebiti hotel pokazati tistega rokopisa nobenemu veščáku, ki bi ga bil z lahka poučil, je li Preširnov ali ni, spoznal bi bil brez nobene dvojbe in brez vsake teže neprístnost njegovo že iz primerjanja z omenjenim facsimilom! Tako je. Tisti rokopis „Senánusa“, kateremu gospodar zdaj ni gosp. prof. V. Z., nego gosp. Fr. Levec, ki ga je meni prijaznivo izročil v porabo, nikakor ni Preširnov, temveč — dra. Jan. Bleiweisa, čegar peró je tudi na konci pripisalo opomnjo: „Acta Sanctorum Hiberniae pag. 610.“**) A da rokopis ni Preširnov, nego dr. Bleiweisov — kar sem spoznal takoj na prvi pogled sam in kar sta mi potrdila gosp. skriptor Levstik in hči pesnikova — to se vsaj meni vídi posebno važno. Ni me sicer volja preiskavati, kaj je navédlo dr. Bleiweisa, da je svojeróčno prepisal baš „Senána“, (o katerem mi je slavni pokojnik nekoč tudi pisal in kateri se po rokopisu njegovem, zlasti v interpunkcijah, nekoliko ločí od ónega

*) Ali će tudi vestno, to se vpraša.

Pis.

**) Ta rokopis je našel učít. pripravnik g. Alojzij Eberl v neki knjigi iz ostaline umršega ljubljanskega zvonárja Antona Samasse.

Pis.

v 5. zvezku „Čebeličnem,“) ali da je on tudi pripisal opomnjo, ki je „Čebelica“ nima, in da stoji v ti opomnji dostavek „Hiberniae,“ tega nikakor ni prezréti!

Angleški pesnik Tomaž Moore je bil namreč porojen Dublinec, zatorej Irec, ki je brez nobene dvojbe dobro poznal dotično duhovno knjigo.

Ako se g. Črv prav spomina, trdil nisem jaz nikjer in nikoli, da je Preširen, pišóč „Senána“ svojega, imel „pred sóboj“ Angleževo pesen, ali, da je Preširen dobro poznal angleško mático „Senánovo“, o tem svedóči slovenska pesen sama, če se s Preširnovim delom primerjata mática in prevod moj. Naj je poiskal Irec snov v „Acta Sanctorum Hiberniae“, iz tega ni smeti še ukrepati, da je tamkaj zajél tudi Preširen misel svojo. Kdor se bavi s književno zgodovino še drugih narodov, nego li svojega, znan mu bode še kater takšen slučaj.

In končno povem v potešilo g. Črvu in „neverojetnim“ prijateljem njegovim še nekaj. Predno sem poslal to nesrečno „hipotezo“ v tiskarno, posvetoval sem se o nji pismeno in z živo besedo ne le s pesnikovo hčerjó, temveč tudi z gospodi: Stritarjem, Levstikom in Grasselijem, toda ni hči Preširnova, ni kateri omenjenih veljákov mi ni izkušal ométati po dobrem premisleku zadobljenega uveríla mojega, ki mu ostanem kakor doslé zvest takisto še v bodoče.

Jos. Cimperman.

Slovenski glasnik.

Nove knjige. Molitvenik za dijake. Češki spisal Anton Mužik. Poslovenil Franjo Marešič. Natisnili in založili J. Blaznikovi nasledniki v Ljubljani 1884, mala 8, 276 str. Cena 1 gld. 10 kr. Ta naši šolski mladini jako dobro došla knjiga se sme v vsakem oziru, bodi si gledé vsebine, bodi si gledé oblike, izvrstna imenovati; ne samó z verskega, tudi z narodno-domovinskega stališča je vredna vsega priporočila. Zatorej želimo, da bi jo imel v rokah vsak slovenski dijak. Obširneje bode o nji brez dvojbe poročal gospod, ki je letos v našem listu priobčil zanimivi „Pogled na cerkveno književnost slovensko l. 1883“, in kateri nam je obljubil spisati jednak članek tudi o naši cerkveni književnosti l. 1884. Čudimo se le, da je g. Marešič, ki piše v obče tako pravičen jezik, kakor ne vsak njegovih duhovnih tovarišev, v Očenaši in Češenamariji pridržal nekatere grde germanizme, kakor n a šim dolžnikom, ne vpelji, gnada, žegnana itd., ki gotovo neprijetno motijo vsakega Slovenca, komur je jezikovni čút količkaj razvit. Pisatelj zagovor na 268—270. str. nas ni mogel uveriti, da je s tem pravo pogodil; kajti nemški Valvasor, kakor Ostromirovo evangelije sta nam premalo klasični pričí njegovemu dokazovanju. Mislimo, da nič ne škodi svetosti molitve, ako molimo „milosti polna“, a ne „gnade polna“

in kar se tiče besede „žegnana“, pripovedoval je pred dvema letoma duhovnik v cerkveni priligi „Slovenskega Gospodarja“, da je že pred mnogimi leti, ko še nihče ni mislil na to, da bi naše molitve jezikovno čistil in prenařeval, stara, préprosta žena na južnem Štajerskem molila vedno: „blážená si med ženami in blážen je sad tvojega telesa.“ Ako že préprosti narod tako moli, zakaj bi ga omikani Slovenci ne posnemali?

„Slovenski Delavec“ se imenuje nov gospodarstveno-politični list, ki je začel izhajati v Trstu po dvakrat na mesec in kateremu je namera potezati se za delavski stan v občie in posebno za slovenskega delavca v Trstu. List stoji do konca leta po 50 kr. Urednik mu je Avgust Bremic.

Krasna slika Josipa Jurija Strosmajerja, 50 cm visoka in 33 cm široka, izšla je prav zdaj in se dobiva pri upravníštvu „Slovanovem“ po 50 kr., po pošti pa po 56 kr. Kdor naroči deset iztiskov, dobí najdajstega po vrhu.

V Gorici so meseca avgusta zborovali ondotni cecilijanci in njih zborovanja se je udeležil tudi premilostivi g. nadškof dr. Zorn, metropolit slovenski, ki je v svojem ogovoru (po „Soči“) izrekel tudi te besede: „Nadalje moram opomniti, da se pri slovesni peti maši ne sme peti slovenski, ampak latinski, kakor sv. cerkev strogo zahteva. Če bi torej to društvo nameravalo pri slovesni peti maši peti slovenske maše — bi jaz moral društvo zapustiti zaradi načela.“

Ko smo čitali ta izrek metropolita slovenskega, domislili smo se epigrama, katerega je, ni dolgo tega, zložil znan pisatelj slovenski in ki slóve tako:

„Novo petje ceciljansko

Ni slovensko, je germansko:

Šola razslovénja nas,

Cerkev tujči petja glas!“

Radovedni smo, kako bode naš préprosti narod po samotnih gorskih cerkvah prepeval latinske maše.

Sagen und Märchen der Südslaven von Dr. F. S. Krauss. Band II. Leipzig 1884, 8, LII + 430 str. Cena 3 gold. 60 kr. — Znani folklorist, na Dunaji živeči Hrvat dr. F. S. Krauss je izdal lani debel zvezek na nemški jezik preloženih jugoslovanskih narodnih basnij in pripovedek. Kritika mnogih nemških, francoskih in slovanskih listov se je povoljno izražala o Kraussovi knjigi in sloveči znalci in preiskovalci narodnega duševnega življenja, kakor Bogišič, Hattala, Gebauer, Schulenburg, Gatschet, Koch, Siebrecht in posebno znani dunajski narodopisec in jezikoslovec prof. Fried. Müller so, kakor se nam pripoveduje v uvodu, hvalili Kraussovo delo. Pač so se čuli tudi glasovi, da se Krauss, prelagaje na nemški jezik, ne drži strogo izvirnika ter da časih ali kaj izpušča, ali tudi iz svojega kaj dodaje. Zlasti prof. Jagič v svojem „Arhivu“ o Kraussovi knjigi ni prinesel posebno pohvalne kritike, kakor je ob svojem času povedal tudi „Ljublj. Zvon“ (III. 736). A jemati nam je v poštev, da dr. Krauss ni spisal svoje knjige samó za učene namene, ampak da mu je glavni namen ta: pozornost velikega občinstva obrniti na neizmerni in prekrasni zaklad jugoslovanskih narodnih pripovedek. In ta namen je dr. Krauss po polnem dosegel; kajti I. zvezek, ki je izšel lani osóvré, do malega je že razprodan. Temu lepemu vspehu Kraussove knjige se ne bodemo čudili, uvažujoči, da je stvarina že sama na sebi polna najlepše narodne poezije, in poudarjajoči, da je dr. Krauss v resnici spreten pripovedovalec. Njegova beseda je živahna in préprosta, stil njegov prozoren in eleganten.

Drugi zvezek Kraussove knjige je pred nekoliko tedni prišel na svetlo. Podaje nam sto in šestdeset krajših in daljših narodnih basnij in pripovedek, katerih tretji del je zajet iz nenatisnenih rokopisnih zbirk, drugi dve tretjini pa iz raznovrstnih tiskanih virov. Dr. Krauss našteva v uvodu, odkod je jemal tvarino, in iz tega pregleda vidimo, da je med njegovimi pripovedkami tudi mnogo slovenskih iz Štajerske, Kranjske in Istre. Glavni podpornik pri njegovem podjetju mu je bil naš rojak, g. profesor in akademik Matija Valjavec, kateri mu je pred dvema letoma radovoljno in velikodušno poslal bogato in dragoceno svojo rokopisno zbirko v poljubno porabo. „So handelt ein wahrer Gelehrter und Patriot, dem es nicht um die Befriedigung seines Ehrgeizes, sondern nur um den Fortschritt der nationalen Sache und der Wissenschaft zu thun ist“ (pg. XXXVIII).

Kraussovo knjigo priporočamo posebno takim, ki ne morejo lepot in krasot narodnih stvari slovanskih zajemati iz izvirmika samega, in kateri narodne pripovedke prebirajo samo zaradi njih leposlovne vrednosti. Grajati pa moramo v ti knjigi besede, s katerimi g. dr. Krauss smeši klasične in slovanske jezikoslovce, kajti omikanemu možu bodi vsaka znanost sveta in baš slovanskega folklorista si brez slovanskega jezikoslovca misliti ne moremo.

Ethnographische Fragebögen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. I. Südslaven. Von dr. Friedrich S. Krauss, Wien, 1884, 8, 48 str. Na poziv antropološkega društva dunajskega je sestavil dr. Krauss 740 vprašanj o jeziku, o kulturnih razmerah, običajih, narodnih praznikih, veri, vražah, kletvah, sanjah, o porodu in smrti, o narodnih lekih, o sorodstvu, o pobratimstvu, o ženitovanjskih šegah in o zakonskem pravu, o zadrugah, ob obiteljskem pravu, o pósljih, o zemljiškem in trgovinskem pravu, o prestopkih in hudodelstvih, ob občini in sodnikih. Knjižica je namenjena najprej Srbom in Hrvatom in je prišla za tega delj na svetlo tudi v hrvatskem jeziku pod naslovom „Pripitovanja etnografska“ in pošilja se zastonj vsakemu, kdor se oglasi zánjo in kdor je volján odgovarjati kateremu koli si bodi izmed navedenih 740 vprašanj ter s tem postati dopisnik antropološkega društva dunajskega. Srčno želimo, da bi to društvo izdalo knjižico tudi v slovenskem jeziku in uverjeni smo, da bi si s tem pridobilo v Slovincih mnogo pridnih dopisnikov; kajti izkušnja nas uči, da naši dijaki, učitelji, duhovniki, uradniki in celo préprosti, med narodom samim živeči ljudje kaj radi nabirajo narodno blagó, a da največkrat ne poznajo nobene sisteme, kako jim je zbirati in zapisovati take stvari. Omenjena knjižica bi jim dala v roke pravo vodilo in prišla bi na dan sicer pozno, a vender še o pravem času. „Wir hegen die Hoffnung,“ pravi dr. Krauss, „dass die intelligenten Kreise des slavischen Südens unsere rein wissenschaftlichen Bestrebungen für die Erweiterung der Kenntnis des südslavischen Volkstums ehestens und bereitwilligst unterstützen werden. Wir betonen das Wörtchen „ehestens“, denn bald wird es zu spät! Wie die Bora alles vor sich fegt, so räumt die moderne Cultur mit den letzten Resten alter Volksanschauungen, Sitten und Gebräuche erbarmungslos auf. Schon das junge Geschlecht wird dem alten Volksthum entfremdet dastehen. Wir wollen aber bei Zeiten wenigstens durch die Schrift die Erinnerung an's Alte festhalten. Späte Enkelskinder werden noch dankbaren Herzens die Namen derjenigen nennen, die ihnen Kunde aus alter Zeit hinterlassen.“ Kdor hoče torej tudi v tem oziru koristiti kaj narodu našemu ter vzprejeti omenjeno knjižico zastonj, vpraša naj zánjo pod adresó: Anthropologische Gesellschaft in Wien (k. k. naturhistorisches Museum, Bellariastrasse).

Paja Jovanovič. Nov slaven slikar se je pojavil Srbom, petindvajsetletni Paja Jovanovič iz Vršca v Vojvodini.

Paja Jovanovič je bil najprej pitomec „Matice Srbske“, katera mu je dajala po 200 gld. podpore na leto. Pozneje je dobil stipendijo ogerske vlade, da je odšel na slikarsko akademijo na Dunaji. Tu je l. 1882. zdelal sliko „Ranjeni Hrcegovec“, za katero je vzprejel dijaško nagrado 200 gld. Že s to sliko je vzbudil med slikarji mnogo pozornosti; a leta 1883. je zvršil drugo sliko „Ranjeni Črnogorec“. To veličastno delo na ves glas hvalijo nemški in slovanski listi; koncepcija, zvršba, kolorit vse je na nji umeteljniški tako dovršeno, da jo je kupila ogerska vlada za veliki narodni muzej v Budapešti. A še se razlega hvala o ti sliki, ko nam listi donašajo že poročila o novih slikah Jovanovičevih. Tako n. pr. pišejo angleške novine „The illustrated London News“: „Podjetnost izvrstnih kritikov in poznavalcev, kateri vodijo slikarsko razstavo v Londonu, izvedla jih je letos še na mnogo širše zemljišče; pokazali so nam letos nekoliko del slovanskih umetelnikov, pri katerih je bilo laže priznavati njih veliko izvrstnost, nego izgovarjati imena onih, ki so zdelali te slike. V sedanji razstavi se je srbski slikar Paja Jovanovič občinstvu pokazal prvi pot s svojo sliko in ta slika zavzema, in to po vsi pravici, prvo mesto. To za takega mladega človeka povsem izredno delo predstavlja srbskega očeta, kako poučuje sinka svojega v borjenji, a pomaga mu star vojak, vodeč in opazujoč detetovo desnico. Mati. kakor ona rimljanska porodica stare dobe, jako se interesuje za borbo, isto tako tudi jedna sestra in dva ali trije možje gledajo in kažejo uživanje svoje v tem dvoboju. Bodi si gledé kompozicije, bodi si gledé tehniške zvršbe, z vsakega ozira je to delo divno. Ko smo čuli, da je mladi slikar bil dijak dunajskega profesorja Müllerja. (čegar dela so v poslednji tukajšnji razstavi vzbujala občno pozornost), potem bi se bili morebiti menj čudili lepim bojam na bogato okrašenih oblekah, ali gospod Jovanovič je spet na drugo stran samostalen v svoji metodi, kakor v svojem načinu, po katerem s svojim očesom gleda in slika prirodu. Celó v onih partijah, katere niso zvršene brez vsake hibe, opazuje se neka prirodna prostota in udaljenost od vsakega manirizma, in baš to obeta, da se bode umetelnik, kateri je svoja dela tako sijajno započel, s časom povzdignil nad zvezde.“ Novosadski „Javor“ dostavlja ti silno ugodni kritiki londonskega lista, da je angleški general Gordon kupil omenjeno sliko za 18.000 gld.! In slika mu je ugajala tako, da je naročil Jovanoviču naslikati tudi jeden duplikat. In na kontinentu prva trgovca s slikarskimi proizvodi, brata Wallisa, prosila sta Jovanoviča, naj ne stopi z nobenim drugim trgovcem v zvezo. Jovanovič živi zdaj v Skadru, kjer proučuje one kraje ter dela studije za sliko svoje. Bil je tudi na Cetinji. — Jovanovič je vrlo blage nravi in poln skromnosti; o sebi nerad govori in svojim proizvodom ne pripisuje nobene vrednosti. Srb je s srcem in dašo. Živi!

Spisi o Slovanih v neslovanskih jezikih. — Miklošič je izdal v „Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften“ prvo polovico svoje razprave „Die türkischen Elemente in den Südost- und osteuropäischen Sprachen. (Griechisch, Albanisch, Rumunisch, Bulgarisch, Serbisch, Kleinrusisch, Grossrusisch, Polnisch).“ V ti razpravi kaže, v kateri dobi so omenjeni narodi vzprejemali turške besede v svoje jezike, in kako daleč so se te besede širile. Gledé dobe razločuje tri daleč vsaksebi ležeče perijode: prvič so vzprejeli Slovani turške elemente v prvih stoletjih po Kristu, predno so začeli potovati na zahod; kajti v svoji vzhodno-evropski domovini so imeli Slovani za sosede turške narode.

Iz te dobe je n. pr. beseda klobuk, ali topor (toporišče.) — Druga perijoda vzprejemanja turških elementov v slovanske jezike pričena se z drugo polovico sedmega stoletja, ko so bili turški Bolgari podjarmili slovanske prebivalce na desnem bregu spodnjega Dunava. V ti dobi je bila vzprejeta n. pr. beseda sanv (= čast), *ερωτογω* (*ἔρωτος*). Tretja doba se pričena s tistim časom, ko so se Turki stalno naselili v Evropi okoli srede štirinajstega stoletja. V to dobo pada največ turških tujk v slovanskih jezikih. Imenitna ta razprava sega do črke K in podaje vsega kakih 1270 besed. — „De la forme dite inokosna de la famille rurale chez les Serbes et les Croates par V. Bogišić, professeur à l'université d'Odessa, Membre de plusieurs sociétés savantes. Paris 1884“, zove se 49 stranij obsegajoča knjižica, katero je spisal slavnoznani raziskovalec juridičnega življenja Jugoslovanov, Baltazar Bogišić. V nji piše o tem, kako se razločuje tista oblika skupnega življenja pri Hrvatih in Srbih, katero imenujejo inokosno, od tako zvane zadrudne oblike. Razprava je jako interesantna ne le za jurista, ampak tudi za flogologa: pisatelj namreč dokazuje, da imena zadruga in inokoština narod nikjer ne pozná: narod ne pravi mi živimo v zadrugi, v inokoštini, ampak mi smo zadrudni, inokosni. To razpravo priporočamo vsem, ki se bavijo z naborom narodnih juridičnih običajev med Slovenci; opozorila jih bo na marsikatero stran te pri nas še tako zanemarjene znanosti. Bogišić sestavlja zdaj grajanski kodeks za Črnogoro. — V Lipsku in v Pragi izhaja naučna biblioteka „Das Wissen der Gegenwart“. 23. zvezek posvečen je Rusiji: „Russland. Einrichtungen, Sitten und Gebräuche“. To je prvi del tega dela, katero piše Meier von Waldeck. V njem je obravnavana geografija in etnografija Rusije. Tekst ilustruje 77 risarij. Pisatelj je živel trideset let v Peterburgu, kjer je bil učitelj nemškega jezika na univerzi in urednik „St. Petersb. Zeitung“-e. Kakor pravi sam, Nemci dandanes Rusije ne poznajo bolje, nego pred l. 1845. Uzrok temu išče on „v antipatiji k Rusiji in njeni vladi“, katera antipatija se je vzdrževala z „zastarelimi, neosnovanimi predsodki“. Ta antipatija se posebno razširja z novinami: „Večina nemških korespondentov v Rusiji, ne pozna ni jezika, ni naroda, ni pogojev življenja v ruskem cesarstvu, in služi samó svojim deliteljem dela, redakcijam; te pa potrebujejo take hrane, katera je po ukusu njih bralcem“. Sploh piše velika večina nemških pisateljev o Rusiji knjige, dasi ne pozna niti jezika ruskega, ni dežele, ni národa. (F. Honegger). Delo Meierjevo ne spada k tem krpucarijam in dela časti vredno izjemo; zato je priporočamo vsem, ki se želé poučiti o domovini severnih naših bratov in to tem bolj, ker stane le — jedno grivno (marko).

Von Pol zu Pol. Internationale Revue für das geistige Leben aller Nationen. Herausgegeben von Arthur Brehmer. V „Ljubljanskega Zvona“ VII. zvezku smo svojim naročnikom priporočali Brehmerjev leposlovni zbornik „Von Pol zu Pol“ in ondudaj smo povedali tudi razloge, zakaj naj ga podpirajo tisti Slovenci, ki se naročajo na nemške časopise. Med tem časom se je Brehmerjev zbornik preselil v Ljubljano ter pridobil tudi v Slovincih nekaj sodelavcev, izmed katerih omenjamo posebno našo pisateljico Lujizo Pesjakovo. Pred nami ležita prva dva zvezka novega izdanja in reči moramo, da se iz obéh vidi lepi napredek, katerega je naredil ta časopis v zadnjem času. Ne samó, da je vsa vnanja oblika zdaj, ko se časopis tiska pri Kleinmayerji in Bambergu, v vsakem oziru prijetnejša in lepša, nego tudi notranji del je mnogovrstnejši in zanimivejši; tako n. pr. prinaša II. zvezek osem celotnih novel, izvernih in preloženih iz češčine, danščine, angleščine, francoščine in italijanščine, potem mnogo dovršenih lirskih proizvodov in zanimivih

znanstvenih razprav in književnih poročil. Zatorej še jeden pot priporočamo Brehmerjev zbornik vsakemu, kdor čita nemške leposlovne časopise.

Razne novice. Nestor hrvatskih književnikov dr. Matija Juraj Šporer, c. kr. svetovalec in protomedicus, umrl je dne 1. avgusta v Reki v 91. letu dobe svoje. — V knjigarni Velimira Valozića v Belem Gradu je prišla na svetlo „Velika srbska narodna Lira. Zbirka 900 odabranih pjesama“, v 16, 422 str. Cena 4 dinare = 1 gld. 76 kr. Opozarjamo nánjo naše pevce in pevska društva slovenska. — Dični češki glasbenik Dvořák imenovan je jednoglasno častnim članom filharmoničnega društva v Londonu. — Slavni češki slikar Václav Brožík v Parizu dovrši v nekoliko tednih najnovejšo sliko svojo „Columbus“, katera bode baje prekosila celo njegovega, na 30.000 gold. cenjenega „Jana Husa“. Brožík ima zdaj tri in trideset let, a njegove slike slově že po vsi Evropi in Ameriki; po razstavah v Parizu, Berlinu in Monakovu so vzprejele zlate svetinje; belgijski kralj je slikarju podelil viteški red Leopoldov in francoska vlada ga je imenovala vitezom častne legije. — Dobrovničan Vlaho Bukovac je na razstavi v Nici prejel nagrado drugega reda za rastavljene slike svoje. — Poljska slikarja Antoj Kozakiewicz in Fr. Streit sta na umeteljniški razstavi v Londonu prejela častne svetinje. Umrl je dobro znani poljski slikar Hipolit Lipiński v 38. letu dobe svoje. — Poljaki nameravajo ostanke velikega svojega pesnika Adama Mickiewicza, ki je pokopan v Parizu, prenesti v kraljevski grad Vavel v Krakovu. Dr. Czerwinski v Fürstenfeldu je prevzel plačati stroške izkopavanja in prevoza. V Krakovu je župan dr. Weigel v javni skupščini mestnega zbora naznanil, da občina priredi veliko slavnost pri pogrebu Mickiewiczovih ostankov. — Na vseučilišči v Stockholmu na Švedskem se z bodočim šolskim letom ustanovi stolica za slovenske jezike. — Glasbenik F. S. Vilhar v Karlovcu v kratkem izdá drugo knjigo svojih „Skla deb“ ter vabi na naročbo vse prijatelje domače glasbe. Cena knjigi bode 1 gld. 50 kr. — „Vienac“, oznanjujoč Jurčičeve zbrane spise, piše med drugim: Jurčičeve pripovedi niso samo zanimive za Slovence, nego i za nas Hrvate. Nije bo dosta, da se samo za veselih sestanaka bratimo sa Slovenci i da kićenimi govori dokazujemo, da su krv naše krvi; prieka je nužda, da ih poblizhe ogledamo, da upoznamo puk njihov i mišljenje njegovo. A upravo za to dobro će nam poslužiti spisi Jurčičevi, jer se u njih ogleda ne samo individualni duh piščev, nego i sav puk slovenski, kako snuje i umuje. Nam godi u srdcu, kad čujemo, kako Slovenci mare za hrvatsku knjigu; a vraćamo li im mi milo za drago? Pa manimo se utvara: u slovenskom puku ima mnogo toga, česa bi nam trebalo. Upoznajmo dakle krieposti njegove, pa se ugledajmo u njih. Ne dvojimo, da će svaki Hrvat s nasladom čitati Preširna, Gregoričića, Jurčiča itd., kao što Slovenci uživaju čitajući Preradovića, Šenu i druge pisce naše. Ali čitajmo ih prilježno i pomno. — Jovan Sundečić, slavni in priljubljeni pesnik srbski in hrvatski, pripravlja za tisek knjigo „Odisaji roditeljskog srca“, obsezajočo petdeset pesnij, katere je v žalosti svoji zložil letos, ko je v teku štiridesetih dnij izgubil dva sina svoja: Velimira v 33. in Pera v 21. l. njiju življenja. Prvi je bil telegrafist na Cetinji, drugi medicinec v Moskvi. Svojim elegijam pridene pod naslovom „Srce i ljubav“ tudi pesni pokojnega sina Pera. V Kotoru se je osnoval odbor, ki hoče izdati to knjigo; ta odbor zbira tudi naročnino (po 1 gl. za izvod) in iz čistega dohodka hoče postaviti skromen spomenik na grobu obeh sinov preljubljenega nesrečnega pesnika. Sundečić je pravoslaven pop, a ko je lani v „Vienci“ priobčil epsko pesen „Angelija Kosorića“, s katero je proslavil spomin žene junakinje, poslal mu je ka-

toliški vladika Strossmayer to pismo: „Dragi moj prijatelju! Čitali smo po dvaput Vašu krasno Angjeliju Kosoričevu. Bog dao, brate, da se take krasne žene kod nas hiljadile! Naveća naša bolest danas je pomanjkanje ljudi čvrstih i velikih značaja. Na sužanjstvo od vjekova navikli, puzavci smo i plazavci; sliepa orudja u tuđih ruku. Bog Vas, brate moj, blagoslovio, što u formi tako uzvišenoj na vidik nam iznašate „Uzore“, u koje se ugledati imamo, ako mislimo iz groba uzkrsnuti i novim se slavnim životom odjenuti. Pozdravite mi lepo sve Vaše, i uvjereni ostanite o mojoj bratskoj ljubavi. 4. maja 1883. Strossmayer.“ — Srećni Hrvatje! Naši škofje pa pesništvo in lepo knjigo slovensko menda s tem podpirajo, da naše pesnike prezirajo in bogoslovcem leposlovne časopise prepovedujejo! — Umrj je 8. t. m. v Kastvu g. Ernest Jelušič, duhovnik, nadučitelj in predsednik „bratovščine hrvatskih ljudi v Istri“ iz znane rodoljubne rodovine kastavske. Blag mu spomin!

Novi grobovi. — Zopet nam je žalostna dolžnost, postaviti v „Zvonu“ majhen spomenik nekaterim nedavno zamrlim pesniškim talentom slovanskim. — V Marijanskih Laznih (Marienbad) umrl je 21. junija jeden iz najbolj slovečih in najpopularnejših pripovednikov čeških, Václav Beneš-Třebízský, bivši kapelan v Klecaneh poleg Prage. Češko slovstvo se ne more ponašati z mnogimi pisatelji, kateri bi bili tako globoko posegli v dušo naroda svojega. Delal je mnogo, da, premnogo; živel je malo časa, ali prekrasno: narod ga je razumel, ljubil in zmatral za jednega iz prvih učiteljev in voditeljev svojih. Njegovi spisi, katerih so v poslednji dobi bili polni vsi češki leposlovni časopisi, postali so tako rekoč naroden evangelij in bogat studenec, iz katerega izvira pravi češki duh in se je širila narodna zavest. Češka vas in češka zgodovina se je pokazala v njegovih spisih po polnem v novi luči, v čudoviti čarobnosti. Třebízský je pisal o njih po polnem drugače, izvirneje, nego kdo prej. Posebno dve dobi domače zgodovine je mojsterski risal: dobo husitsko in dobo pobelogorsko. Dasi ji je že več čeških pripovednikov obdelavalo, ni se Třebízský tega ustrašil, ampak s srečno roko je segel v mnogovrstno šarovito življenje prejšnjega naroda češkega; pri tem je kazal veliko, občudovanja vredno poznanje ne le historičnih fakt in dat, ampak tudi mest in krajev; in kako je umel uživiti se v prešle dobe! Najznameniteje pa je, da je on, katoliški duhoven, pisal o narodnih junakih husitske in pobelogorske dobe po polnem v narodnem duhu, v duhu svete pravice, ne oziraje se na to, da-li se zameri temu ali ónemu. Vsebina vsem spisom njegovim je oslava domovinske ljubezni in narodnega junaštva. Oblika njegovih povestij je polna krasot in čvrstosti. Elegični, žalostni ton prevladuje v njegovih spisih, kakor v češki zgodovini sploh; ali idealni vzlet njegovega duha daje tudi največji žalosti žive barve; melanholija njegova ostane zmerom pojetična. — Ker ravno sedaj izhajajo zbrani spisi njegovi, prepuščamo kratko njih oceno pisatelju češke književnosti v tem „Glasniku“. — Pojetična Ukrajina je porodila že celo vrsto pesnikov, kateri opevajo njeno čarovno lepoto. Naj imenujemo le Malczewskega, Goszczyńskiego, Czajkowskega, Zaleskega, Goreckege, Paduro, Ševčenka! Večina njih je že legla k večnemu počitku; nedavno pa se jim je pridružil še mlad, navdušen tovariš, Stanisław Grudziński. Porojen v vasi Wodzaniki v okraji žwinogrodskem v Ukrajini, preživel je prvo mladost doma. Univerzo je studiral iz prva v Kijevu, ali že v drugem letu odšel v staro jagiellonsko stolico, na univerzo krakovsko, kjer je krog sebe kmalu zbral nekoliko navdušenih mladeničev. Iz te dobe srečnih studentovskih let, v katerih je svojim tovarišem pomagal o vsaki priliki s svetom in denarjem, imamo od njega zvezek pesnij „Marzeń i piosnek“.

Že kot gimnazijalec je bil začel peti; njegova pesen iz gimnazijskih let „Idealista“ je polna pesimizma; v imenovani zbirki pa je ta pesimizem že več ali menj izgínil, in na mesto njegovo stopilo je več življenja in mladostnega ognja. V Krakovu je izdal še daljšo pesen „Na ruinach“, najlepše njegovo delo v verzih, za katerim so se pojavile še nekatere druge pesni, odlikujoče se s svojo dikcijo, n. pr. „Opowiadanie wygnańca“, „Sursum corda“, „Nam niewolno“, katere se nahajajo v zbirki „Urwane akordy“, ki je izšla v Lvovi, kamor se je preselil iz Krakova in kjer je napisal tudi daljšo literarno razpravo „Poezya a społeczeństwo“, tiskano l. 1876. v „Ruchu literackem“, iz katere se vidi, da je bil Grudziński tudi v življenji pravi pesnik. Dokončavši universitetne nauke, oženi se v Lvovi z Sofijo Misiągiewiczzo. Čez nekaj mesecev nahajamo ga že v Varšavi, kjer je razvil največje slovstveno delovanje. Ob enem mu je bila izročena redakcija „Tygodnika powszechnego“. Delal je pridno, dokler se ga ni prijel bolezen, katera ga je prisilila, odpotovati v Podolije k svoji sestri, kjer je v čvrstem zraku upal ozdraveti. Zvezek pesnij, katere je izdal lanskega leta, kaže nam žalostno življenje njegovo. Ko se zopet povrne v Varšavo, umrje letos v početku junija, komaj tri in trideset let star. — Glavnih zaslug si je pridobil Grudziński s svojimi pripovedimi, med katerimi se zmatra za najlepšo „Zuch z dziewczyna“. V nji nam je podal pravi tip poljske deklice, katera obvaruje s svojo energijo, železno voljo in s svojim razumom vso svojo obitelj propada. Njegove „Ukrajinske povesti“ bile so kmalu preložene tudi na druge jezike. Te povesti je spisal Grudziński na podlagi narodnih pesnij, tradicij, legend, katere hrani v sebi narod ukrajinski. Iz njih veje življenje ukrajinsko, kakor se nam kaže v dumkah maloruskih. Druge njegove povesti so: „Lokciem i miarką“, „Wbrew opinii“, „Lala“, „Swiat i pustynia“. Še na smrtni postelji je pisal daljšo povest „Żona artysty“. Menj sta se mu posrečili dve dramatični deli „Za wyrokiem sądu“ in „Meteory“. Pokojnik bil je navdušen idealist, na življenje ljudsko in na umetnost je gledal z visokega, ne vsakdanjega stališča. Polagoma se je tudi v delih njegovih kazala prava slika življenja, v katero je vedno globlje in globlje prodiral njegov pogled, in da ga ni pobrala smrt tako rano, izpolnil bi bil nade, katere so stavili vánj rodoljubi poljski.

—Š.

Ruska književnost. „Polnoe sobranie sočinenij J. Lažečnikova, 12 zvezkov, s podobo pisateljevo, faksimilijem, biografijo, katero je spisal A. S. Vengerov.“ Cena 26 rub. Lažečnikov je eden najobjavljenjših ruskih pisateljev. Slava njegova ne poizgubi se tako kmalu, ime pa mu je tesno združeno z imeni Gončarova, Pisemskega, Turgeneva. Posebno zanimivi so njegovi historični romani, ki slikajo dobo Ane Ivanovne, Petra II. i. t. d. — Olga Šapirova, ki je napisala že več zanimivih pripovedij ter dosegla z njimi največjega priznanja, sestavila je zdaj dramo „Dva talenti“, katera se bode še to sezono igrala v Moskvi. Literarni in dramatični odbor sta jo jednoglasno priporočila. — Jako zanimiva je knjiga „Literaturnaja dějatel'nost' Turgeneva. Kritičeskij etjud V. Burenina“, kritika, kateri je splošno spoštovan zavoljo svoje objektivnosti. Obsežna je ter razpravlja podrobno vse spise Turgenevlje. Omenjamo še zanimive knjige N. J. Petrova: „Očerki istorii ukrajinskoj literatury XIX. stol.“, ki je že prej objavil delo ob ukrajinski (maloruski) literaturi v prejšnjem stoletju. V poslednjem svojem delu podaje nam pisatelj zanimivih dat o historijografiji ukrajinske literature sploh, o psevdoklasični in sentimentalni slovesnosti maloruski v današnjem stoletju, potem razpravlja v oddelku „Romantiko-hudožestvennaja ukra-

jinskaja literatura“ zlasti Ševčenka, Kvitko . . . Napósled govori ob ukrajinskem slovanofilstvu in najnovejši ukrajinski literaturi. Knjiga je izšla v Kijevu, vredna je vsega priporočila in stoji 3 r. 35 kop. — Nedavno je izdal v St. Peterburgu pesnik Jahontov zbirko svojih pesnij. On piše že precěj dolgo ter pripada številu starejših pisateljev. Najboljše na njegovih pesnih je gladka oblika, glavna njih napaka pa je, da jim manjka izvornosti. Jahontov se je skoraj po polnem udal posnemanju, posebno pridno pobira stopinje za Nekrásovom; pokojni pisatelj satirične pesni „Komu na Rusi žiti horošo“, je baje jedenkrat v šali rekel, da on sam ne zna ločiti svojih verzov od Jahontovljih. To posnemanje je najbolj očividno tam, kjer se nam Nekrásov ne kaže globokočutečega lirika, ampak liberalnega verzifikatorja. — Precěj hrupa je vzbudila knjiga: „Polnoe sobranie sočinenij Kozímy Prutkova“. Kozíma Prutkov je psevdonim, pod katerim je v petdesetih letih pisala družba pisateljev: dva Žemčužnikova, A. Tolstoj, Eršov, ter je bila tedaj v veliki slavi. Liberalna kritika je to novo prikazen z veliko strastjo in grdo napadala in obsojala, češ, to ni več za našo generacijo. Res, da bi se bilo lahko kaj iz zbornika izpustilo, ali tudi takšen kakor je spričuje o izrednem talentu omenjene družbe za humoristiko in ob umeteljniškem ukusu njenem. Ti možje so, ako se ne oziramo na poskuse Barkova in Puškina, tako rekoč prvi uvedli v rusko literaturo tisto vrsto poezije, katera se imenuje parodija. Posebno se odlikujejo sestavki: „Razočarovanie“, „Ja nedavno priéhal v Korinf“, „Baron von Grinvalius“, „Filosof v bané“, itd. Knjiga je imela lep materijalen vspeh. — Izšel je nov roman A. Palíma z naslovom „Peterburgskaja sarančá“ (popotna kobilica), kateri je bil lanskega leta priobčen v „Novem vremeni“. Vzbudil je mnogo zanimanja ne samó z živim pripovedovanjem, kakor z interesantnimi značaji, katere slika. Ta roman kvari to, da pisatelj rad moralizuje in je premalo skrbel za celotnost njegovo. — Isto, vsaj gledé nepotrebne morale, dá se reči o novi povesti znane pisateljice Hvoščinske (Krestovskij psevdon.), katera nosi naslov „Proščanie“ (Slovó). Kakor pri nekaterih pripovednikih slovenskih je ta povest polna hladne morale in pisateljca se sili, da bi ž njo napravila kak vtis, ali, dasi sliši čitatelj rézko šviganje moralistovega biča, ne prestraši ga to nič; saj je to le šviganje po zraku in ne udarci zares. — Veliko pozornost zasluži „Sobranie sočinenij A. J. Levitova“, katero je nedavno izdal v Moskvi Soldatenkov v dveh debelih zvezkih, kjer so vzprejeta vsa dela pokojnega tega beletrista. Levitov se je porodil 20. julija l. 1835. v Dobrem v Tambovski guberniji. Pisal je po najrazličnejših časopisih, počenši od najslabših listov do najboljših žurnalov, kakor na pr. po „Sovremenniku“. Na literarnem polji je delal sedemnajst let do prerane smrti svoje. Po svojem originalnem talentu je zaslužil večjega poznanja, nego ga je v resnici dosegel. Ali materijalne skrbi so razvoj bogato nadarjenega pisatelja „Stepnih očerkov“ zavirale. Umril je leta 1877. na kliniki moskovskega vseučilišča. V teh dveh zvezkih podajejo se nam njegove értice in povesti, v katerih se nam kaže ne samó pozornega opazovalca narodnega življenja, ampak tudi pojetičnega risarja. V njih se dá najti mnogo materijala za analizo narodnega življenja. — Zaguljaev, znan kot političen publicist, izdal je povest iz dobe francoske revolucije z naslovom „Russkij Jakobinec. Strannaja istorija“, v kateri dobro riše óno znamenito epoko človeške povestnice. Posebno se hvali na ti povesti krasni jezik, menj pa že tehnika. — Boborykin je izdal novo povest v dveh delih s pikantnim imenom „Bez mužej“, ali kritika tega dela ni vzprejela s posebno pohvalo, ampak trdi celó, da Boborykin peša, posebno odkar se je vrgel za Zolo. — Sloveči historik N. J.

Kostomarov je izdal dramo iz staroklasičnega življenja „Elliny v Tavridé“, ki obseza pet dejanj in prolog ter je napisana v verzih in v prozi. Že prej se je ta slavnoznan zgodovinar poskusil na dramatičnem polju s svojim „Kremucijem Kordom“ v šestdesetih letih. Z omenjeno novo dramo pa si ni priboril novih venčev k udobljenim na zgodovinskem polju. Dasi ima igra več lepih prizorov, vendar je pogrešna in šibka gledé tehnike. — E. Vasilčevska je izdala dve povesti za otroke z naslovom „Otdyh“, kateri sta jako živo pisani. — Od maja počenski izhaja v St. Peterburgu nov ilustrovan žurnal za otroke „Junaja Rossija“ dvakrat na mesec. — Kritiki in pesnik V. Burenin, znan po svojih delih „Iz sovremennoj žizni“, „Strěly. Stihotvorenija“, „Byloe. Stihotvorenija“ in posebno po literarni studiji „Literaturnaja dejatelnost Turgenjeva“ je izdal nedavno knjigo „Kritičeskie očerki i pamflety“, v kateri priobčuje nekoliko svojih črtic in kritik, objavljenih večinoma prej po perijodičnih časopisih, posebno v „Novem vremeni“. Cena ti zanimivi knjigi, ki je za vsakega, kdor hoče spoznavati najnovejšo rusko književnost, največje vrednosti, je 1 rub. 25 kop. — „Čto čitati narodu?“ zove se 850 strani obsežajoča knjiga H. D. Alčevskega, v kateri je okoli 1000 recenzij takih knjig, ki se smejo dati narodu in otrokom v roke; za narodno prosveto si je pisatelj pridobil s tem delom velikih zaslug. Kdor se zanima za narodno omiko, segel bo rad po ti knjigi, ki stane le 2 rublja. — Nedavno je izšel „Južno-ruskij ornament“, zbran od Lisenka, v četrti izdaji. Tu nahajamo lepo zbirko vzorov za vezenje. Maloruski vzori so popolnjeni z novimi in južno-ruskimi ter prosto-ruskimi; do sedaj je izdanih 18 listov, izbranih z najboljšim ukusom. — „Skazki i predanija samarskago kraja“ imenuje se zbornik narodnih pravljic in tradicij, katerega je zbral prezgodaj umrlji D. Sadovnikov, omenjen že v „Zvonu“ IV. 125. Izdalo ga je zdaj „Imperat. ruskoe geografičesko občestvo“. Nahaja se v njem do dve sto pravljic in pripovedek. Pravljice samarskega kraja so zanimive zavaljo tega, ker se v njih stare narodne epske tradicije zlivajo s poznejšimi historičnimi dogodki in na mesto pravljicnih junakov stopajo kasnejše in žive osebe: povelški kupci, Tartari, razbojniki, Stenika Razin, car Ivan Vasiljevič Grozny, Petr Velikij. —

K.

Vabilo na naročbo.

Nekaterim gg. naročnikom je potekla naročnina že z zadnjo številko; prosimo jih, da nam za IV. četrletje pošljejo naročnino, ako želé naš list še dalje vzprejemati.

Vsakemu, kdor nam more vrniti 3. št. letošnjega letnika, radi plačamo zánju po 60 kr.

Upravništvo.

„Ljubljanski Zvon“

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: celo leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30 kr., četrletja 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamični zvezki se oddajejo po 40 kr.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: Fr. Levce.

Uredništvo in upravništvo v Novih ulicah 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.